

25.07. сриједа

СВЕТИГОРА (Цетиње) је присутна на Тргу од књиге свих протеклих година. Овог јула читалачкој публици представили су у главном сајамском програму књигу **СВЕТИ КНЕЗ ЛАЗАР И КОСОВСКИ ЗАВЈЕТ**.

Говорили су Митрополит црногорско-приморски Амфилохије и ђакон Предраг Шћепановић.

Ђакон Предраг ШЋЕПАНОВИЋ

ДА СЕ НЕ ЗАБОРАВИ

„Светигора“ је основана 1991. године, у тешко вријеме. Послије педесет година прогона књиге, а рекао бих слободно и духовних штива у Црној Гори појавила се „Светигора“ са основним задатком да сије небеску пшеницу по гладној земљи; земљи гладној ријечи божије. Као неки наследник оног „Октоиха“ који је 1494. године, прва штампана књига на словенском југу, имали смо велики задатак и велику улогу.

Није било лако послјије толиког прекида створити једну јаку издавачку кућу, било је доста оних који су са скепсом и маловјерјем нам говорили да не улазимо у тако озбиљне пројекте, па ме то све подсјетило на ону народну пјесму: „Кулу гради у приморју бране, кулу гради кули говорио: шта ћеш пушта по приморју куло, кад по теби нико ходит неће“. Ето, било је и таквих размишљања али, ето, Бог је дао - за ових седамнаест година издавачка кућа „Светигора“ се са преко петсто наслова представила народу у Србији и Црној Гори и на свих пет континената, јер наша издавачка кућа је излагала и у Франкфурту и на многим сајмовима књига, тако да смо – надам се да није нескромно рећи, превазишли локалне оквире уз наду да иза тог квантитета заиста стоји и квалитет.

Пројекат који препоручујемо вашем богољубљу, и вашој љубави, вашем стрпљењу, је књига „Свети кнез Лазар и косовски завјет“.

Зашто се ова књига штампа у Црној Гори - сигурно није мали број људи који ће поставити питање, а ја да кажем да смо покушали са овим пројектом да он буде једна мала свијећа воштаница, једно кандило, упаљено над гробницама црногорских јунака, који су са црногорским краљем Николом кренули да ослобађају Косово и Метохију, и који су ту заувјек остали, послјије петвјековне тамне ноћи туђинског ропства, јер је наш народ пет вјекова тупио туђинске сабље стојећи на бранику хришћанске Европе и европске цивилизације. Њима у спомен посветили смо ову књигу, да се не забораве ти гробови који су остали у Ђаковици, у Призрену и у Пећи, а жељели смо и да наставимо онај курс који је слиједио Митрополит црногорски Петар II Петровић Његош, први који је у Црној Гори увео одликовање Обилића медаљу.

Знамо да на Цетињу постоји и Обилића пољана и трагом тих историјских чињеница и ми смо жељели да дамо мали, скромни допринос да истина о Косову и Метохији, о хиљаду и шесто светиња, црква и манастира, и на овај начин дође до свих људи добре воље, до оних који имају уши да чују и око да виде....

Митрополит црногорско приморски, господин АМФИЛОХИЈЕ

КОСМЕТ ОГЛЕДАЛО СВИЈЕТА

Књига која носи назив „Свети кнез Лазар и косовски завјет“ је изашла у издању наше издавачке куће „Светигора“ и „Вечерњих новости“ у преко 120.000 примерака“, а причу о њој ћу почети једним записом који је настао оне године када су мошти Светог великомученика косовског Лазара обилазиле велики дио наших крајева од Београда до Сремске Раванице, гдје су оне почивале послје оних великих сеоба за вријеме Арсенија трећег Чарнојевића и Арсенија четвртог – оба двојица су били одавде из наших крајева; Арсеније трећи је био Бајица а Арсеније четврти је био из Васојевића.

Његове мошти су ишле до Срема, до Тамне у Босни, стизале до Милешеве, биле су у Грачаници баш у вријеме обиљежавања шестогодишњице косовске битке 1989. године, а онда су одатле пренијете у његову задужбину – у Раваницу. Е у то вријеме његовог похода настале су ове ријечи:

„Видовдане, мој очињи виде, тобом видим што други не виде. Видим Лаза, честитога кнеза, бесмртнога косовског витеза. И са њиме јато мученика, из крви им изникли божури, из костију знак часнога крста. Своје небо носе на три прста, вјера им је основа прегнућа, а зеница пресвета Тројица. Сви одоше у бој на Косово за пресвето име Исусово. Видовдане, мој очињи виде, тобом видим што слијепци не виде. Видим Лаза небом обасјана и у њему зору новог дана, у васкрслем Христу запретана, потврђеног завјетом Косова, јединога пута србинова“.

То је само један мали запис о Видовдану као очињем виду, а у овом зборнику су садржани стихови наших најдаровитијих пјесника и записи наших најдаровитијих књижевника, између осталог. А колико је мени познато нема скоро ниједнога књижевника или пјесника у српском народу који није оставио иза себе неко свједочанство или неки запис о Косову, почевши од оног познатог косовског циклуса који учимо у школама, учили смо макар у своје вријеме, не знам више данас код нас у Црној Гори гдје има Обилића пољана, и гдје има медаља Обилића, и гдје има „Горски вијенац“ и све остало што је остало од посланица Светог Петра, да ли се косовски циклус још увијек учи или ће престати да се учи.

Било како било, нема код нас скоро никога који није оставио записе, све од 1389. године па наовамо, о Косову, о бици на Косову и о свему ономе

што је израсло из тог што називамо косовски завјет, или што у наше вријеме неки, потпуно погрешно, да не кажем дилетантски, називају косовским митом да би маргинализовали ту велику истину о Косову као истинском завјету који израста из онога што називамо Старим завјетом, откривења божијег записаног руком пророка, и онога што се назива Нови завјет, Нови завјет у крви Јагњетовој, у крви Христовој, нови савез између бога и човјека као што је и Стари завјет, такође, савез између праоца Аврама и изабраног божијег народа.

Косовски завјет није ништа друго него је у крви, у души, у срцу, у уму једног од земаљских народа оваплоћени завјет – савез, стари и нови. Оно што су пророци доживјели и оно што је посвједочено Новим завјетом, то је ушло и уткано у биће једног од народа земаљских, а то управо јесте српски народ. И то што се догодило са њим, и што се догађало и што се, на крају крајева и данас догађа, није ништа друго него је свједочанство зрелости тог народа, опредељење његово историјско уткано у његово биће и запечаћено Лазаревом главом, главом Милоша Обилића, запечаћено опредељењем за оно што је вјечно и што је непролазно; то је уствари косовски завјет, зато се и назива завјетом. И много је симптоматично да једна од најважнијих пјесама која је овдје записана, која припада оном косовском циклусу, јесте пјесма о птици ластавици која је дошла из светога града Јерусалима и донијела књигу под својим крилом, и ту књигу уручила цару Лазару; послана птица од Пресвете Богородице. И у тој књизи која долази из Јерусалима, ту се цар Лазар поставља пред избор – коме ће се привољети царству, и у књизи пише: „земаљско је за малена царство, а небеско увијек и довијека, бирај царе које ћеш изабрати. Изабереш ли земаљско царство добићеш битку али ћеш изгубити душу, изгубићеш небеско царство, божије царство, Христово царство. Опредјелиш ли се за Христово царство, за оно што је вјечно и непролазно, земаљско можда изгубиш, али ћеш задобити истинско и право своје достојанство, и достојанство свога народа, и опредјелићеш се за оно што је вјечно и што је непролазно. И тако каже у тој пјесми да је цар Лазар окретао, превртао књигу, прелиставао па ће рећи: „земаљско је за малена царство а небеско увијек и довијека; цар воледе царству небескоме.

То је то његово опредељење, које је кроз њега и преко њега, уткано у биће читавог народа, освједочано косовским бојем, косовском жртвом.

Косово је постало жртвено поље и мјесто гдје је један народ био пожњевен и уткан у ризнице, у житнице божије – царства небескога. И од тада до данас, све што се догађало у историји тог народа, оно се догађало у знаку, у свјетлости тог и таквог завјета, у свјетлости личности великомученика косовског Лазара.

Као што је познато, он није био цар – био је кнез Лазар, међутим његов назив који му је народ дао прогласивши га царем, управо је и заснован на том његовом опредељењу за царство небеско.

О косовском завјету и личности цара Лазара, свједочи ова књига, овај зборник који садржи у себи уводне текстове и благослов Његове Светости,

нашег Патријарха Павла, текстове о времену кнеза Лазара и о светородној лози Лазаревића, о царици Милици, о Стефану деспоту високом, који је некада владао и овим крајевима послѣ Балше трећег који му је предао Зету, послѣ свог упокојења 1423. године, о монахињи Евгенији, о ћеркама Лазаревим - Оливери, са трагичном судбином, о Јелени Балшић која је овдје била удата за Балшу трећег, послѣ за Сандаља Хранића и која је завршила свој живот на острву Бешкој на Скадарском језеру, гдје смо ми поново обновили њен манастир и гдје су сад поново-први пут послѣ сигурно 300-400 година, наше сестре монахиње, настављају на челу са нашом мати Фотином свето дјело Јелене Балшић, гдје су и њене мошти у једном ћивоту каменом, утрађене у њену задужбину, у њену цркву коју је она подигла док је боравила на Брезојевици-на Брезовици, односно на Бешкој, ту је црква Светих Благовјести, гдје је и црква Светога Ђорђа коју је подигао њен муж, једна од најљепших цркава, рекао бих, у Црној Гори. Само нажалост налази се у веома рушевном стању, и ако не буде обновљена, постоји опасност да се она и сруши...

Ту су изабрани дјелови повеље кнеза Лазара, драгоцени одломци из служби Светом великомученику косовском Лазару, текстови који се на богослужењу поју у његову част, ту су и народна предања. Наравно, њих је много, па су само нека одабрана, драгоцене свједочанства колико је уткана његова личност и тај догађај у народно памћење, у свим вјековима, у току ових шест стотина година.

Ту су умјетници, књижевници, пјесници који пишу о кнезу Лазару, једно поглавље које говори о одјецима косовског боја у Европи; позната су нам нека свједочанства, рецимо оно најпознатије-како су звона звонила на цркви Нотрдам у Паризу јер је стигла вијест да је српска војска, хришћанска војска, побједила турску војску, као што је и било у почетку битке, очевидно па је та вијест кренула по Европи.

Ту су и други записи који су веома значајни о самој бици и записи турских писаца који су такође драгоцени, који на свој начин свједоче о том великом историјском догађају.

На крају су набројане цркве које су посвећене Светом цару Лазару у свијету; на десетине их има, широм сад већ свих пет континената. Има храмова подигнутих од Грачанице са Косова до Нове Грачанице код Чикага, до Аустралије, Сиднеја, Африке... у Аргентини, и тамо има знамења посвећених Видовдану и цару Лазару, све до Русије, Москве, Кремља и других мјеста у Русији, до Палестине, да и не говоримо о нашим просторима, на просторима јужнословенских земаља.

Не говорим само о просторима Србије и Црне Горе, свуд су та предања, та свједочанства и та знамења посвећена Великому мученику косовском Лазару. Циљ издавања ове књиге је био управо да нова покољења не забораве Косово и косовски завјет, и Великому мученику косовског Лазара. Нема ни једног европског народа који је придао у свом памћењу, у свом предању, такав значај једној личности, као што је то случај код нашег народа.

Практично, Свети Сава и Симеон, Великомученик косовски Лазар, и ако томе придодемо и Светог Петра Цетињског, то су носеће личности које су уткане у свеукупно биће, не говорећи сада о оном древном свесловенском предању гдје су Кирило и Методије, Наум и Климент заузели своје изузетно мјесто....

С те стране је много битно да се ова књига појавила, писана на један научни начин са документима, али и на приступачан начин, популаран, тако да је она имала и великог ефекта, ја мислим да је она већ потпуно и распродата, нарочито у Србији али и у Црној Гори... и то је показатељ да се народ интересује за тај догађај и све оно што је везано са њега до данашњега дана...

У времену када су Косово и Метохија постали опет епицентар свјетских збивања, добро је да је ова књига изашла, као што је веома значајно да смо издали и једну научну књигу, која се појавила први пут, „Атласи старе Србије – европске карте Косова и Метохије“.... У тај подухват смо ушли свјесни свега онога што се данас догађа са Косовом и Метохијом и не би ли, на свој начин и колико смо у могућности, помогли и међународној јавности да схвати, да разумије какву улогу има и шта представља Косово и Метохија за нашу цркву светосавску, за хришћанство уопште и за европску културу хришћанску; шта је представљало и шта и данас представља...

Ни у временима источно – ромејског царства, ни у временима Немањичке државе, ни у временима Балшића, Црнојевића, Петровића никада ти простори нису били одвојени од овог нашег животног историјског корпуса и простора; први пут у историји се догађа са Косовом и Метохијом оно што се данас догађа. И, нажалост, наши политичари не знам из ког разлога не показују, по први пут у историји Црне Горе правог, истинског интереса за тај животни простор који је органски био везан и за државу-Зету, Црну Гору, и за културу, за језик, за пјесму, за народно предање, за богословље, и за философију, за цркву.

Једини епископ српске цркве који је носио титулу егзарха трона пећкога, то је епископ зетски односно митрополит црногорски, који и данас једини има ту титулу и то је било и за вријеме Митрофана бана. То није митрополит Амфилохије измислио....

Косово и Метохија су жила куцавица нашег бића историјског, државотворног, националног, културног, духовног и управо то је и био разлог да наша митрополија изда ову књигу, као и друге књиге....

Данас је Косово судилиште не само Србима и Албанцима, то је суд цијелом свијету. Преко Косова прелази мјера и граница историјских универзалних збивања, ту се све кондезовало поново као што се то догодило и 1389. године...

Има нечега у том простору, у његовој географији, у његовом геополитичком, културном мјесту, има нечега чуднога-чудеснога; он је ту негдје на тој средокраћи, на жеравишној раскрсници свјетова, континената, истока и запада, Азије и Европе – све преко тога простора пролази и преко њега се прелама.

И ево, и данас се прелама, и данас се опредјељује свијет, а и ми заједно са свијетом и о томе и свједочи ова књига;...данас се људи и народи опредјељују или за Лазара-за правду божију и људску, жртвујући се тој правди, или се опредјељују за Мурата; нема трећег опредјељења. Данас се сврставају и они који су на Косову, и они који живе на јужнословенским просторима, и на свјетским просторима: ко за Мурата, ко за Лазара-Великомученика косовског; нема трећег избора.

Косово је према томе огледало савременог свијета, огледа се у њему свијет, у њему се огледамо ми и сва наша историја.

Свједочанство тога јесу и ове двије књиге, иако мало али, надамо се да је драгоцјено за нас али и за друге који желе истински да се опредјеле за божју и људску правду, а не за тирјанство...

25.07. сриједа

*Капитално дјело Едварда Гибона, „Опадање и пропаст римског царства“, једно од издања које је „НОЛИТ“ представио сајамској публици на „Тргу од књиге“ можда би, увјерени су многи, могло да означи нови почетак угледне издавачке куће која ће ускоро обиљележити осам деценија незаобилазног присуства у нашој култури, била је порука уредника Нолита **Зорана Живковића**, али и проф. **др. Мила Ломпара** који је говорио о књизи Николаја Данилевског „Русија и Европа“.*

Зоран ЖИВКОВИЋ

БЕСМРТНА КЊИГА

Ако говоримо о историји онда се морамо подсетити и евоцирати на све оно што историја, и дефиниција о историји, носе са собом саме. Ја ћу за ову прилику подсетити на ону познату Хегелову тезу о крају историје, коју су савремени гео-политичари и историчари допунили тако што су сматрали да је Хегел свој „Крај историје“ сместио у парламентарну демократију савременог нео-либералног, или либералног капитализма. Да ли је то тако, да ли је стварно крај историје на помолу или га већ живимо, и да ли уопште постоји крај историје за мале народе, попут нас; то су питања о којима се може расправљати поводом ових књига.

Вечерас ћемо представити две књиге а, прва, о којој ћу ја кратко говорити је настала годину дана пре француске буржоарске револуције а, ево, све до данас сматра се бесмртном књигом у овој области. Борхес који се наводи овде, и наводи се то његово важно мишљење на корицама ове књиге поводом књиге „Опадање и пропаст Римског царства“ Едварда Гибона је, управо ову књигу промовисао у класике, а по њему - класици су они који су бесмртни.

Заиста, много је лакше говорити о уметности, у тој области нису важни подаци али важна је та интерпретација и дух времена, али кад говоримо о једној књизи из историје, да ли уопште књига из историје може бити

бесмртна, како би то рекао Борхес. То је питање које заслужује посебну пажњу, а ја ћу вас подсетити само на неколико важних и значајних ствари: Едвард Гибон је написао историју „Опадања и пропасти Римског царства“ у шест томова. Он је то суксеивно објављивао и писао скоро целог живота, а ова књига је, на неки начин, књига која је направљена на основу узора у Енглеској и у Немачкој. Такав један извор његових текстова, који је практично извор који можемо сматрати једном оригиналном, есенцијалном књигом која се може наћи у многим светским библиотекама. „Службени лист“ некада Југославије потом СЦГ је објавио прво издање ове књиге саједно са београдским Досијеом и ми смо је имали на штандовима, сада ево „Нолитовог“ издања у едицији Историја, али и прилике да кажемо шта ову књигу чини изузетном после толико година.

Морамо прво подсетити на Гибона на његов стил и начин како је проматрао 1300 година историје римског царства посебно оног периода који називамо опадање и пропаст. Ако бисмо заиста морали да правимо један мали избор за неку Нојеву барку, многи сматрају да би ова књига ушла у најужи избор. Многи који ће је прочитати вероватно ће то потврдити јер она спада у средишне књиге средњеевропске цивилизације. Уместо свих могућих казивања о Цезару, о Августу, о онима који представљају синоним за опадање и пропаст римског царства ја ћу одабрати два детаља који могу да представљају увид у оно што се назива брилијантни класични стил Едварда Гибона.

Први се бави периодом Диоклецијанове владавине. О Диоклецијану можемо говорити као о великом римском владару, али оно што га чини значајним и у 2007. и наредних година јесте податак о томе како је он у 21. години своје владавине донео одлуку да се одрекне власти. Одлучивши да остатак живота проведе у часном спокоју. Светску посорницу препустио је млађим и савременим владоцима. Церемонија абдикације обављена је веома једноставно. Цар је саопштио своју намену народу и војницима, скинуо пурпур и без одлагања упутио се према својој родној Далмацији ...

Никада у историји владања није забележено да је један цар, император напустио своје владање и отишао, како је обећао да сади купус крај Солина. Ова тема је била вишеструко интересантна и у књижевности и у политици и у филозофији, чак је и знаменити кантаутор некадашње Југославије Арсен Дедић написао песму у којој каже да је најважније одабрати тренутак у коме ће човек отићи да сади купус....

И још један детаљ. О крају римског царства. 1453. када се часовник човечанства окренуо на начин који и данас има свије реперкусије, пад Цариграда који је описан у многим књижевним делима, овде је такође описан тако да морамо да га запамтимо... Ту атмосферу завршио је реченицом „још у уторак били су сви у Аја Софији, а већ у петак увече мујезин се огласио са Аја Софије...“

Тако је настао нови велики историјски период, а ова књига сведочи да заиста ништа није вечно а дух, култура и цивилизација су оно што се највише приближава вечности зато највећи умови света ову књигу сврставају у бесмртне књиге и то јесу класици...

Мило ЛОМПАР

ИЗ ОДАНОСТИ ПРЕМА СВОМ НАРОДУ

Књига Данилевског „Русија и Европа“ појавила се 1870. године и представља у неком смислу плод једне доктрине, једног схватања света које је нарочито било снажно у духовној, интелектуалној клими Русије половином деветнаестог века. Наиме, на руској интелектуалној и, уопште културној позорници, одвија се један дијалог који је често био праћен најснажнијим изливима емоција између две групе интелектуалаца, од којих су једни били словенофили-тако су се звали, или су их тако звали, а други су били западњаци. Та, и стандардна, да кажем уобичајна тема поделе и схватања света руске интелигенције била је оснажена и приличном кризом која се појавила у руском друштву после пораза Русије у Кримском рату 1855 – 56. године и, после једне значајне одлуке руског цара Александра другог да ослободи кметове, што је била битна одлука и за самог Данилевског.

Међутим, оно што је на тој позорници, у том међуодносу остало заувек, и на неки начин превазишло укупну ситуацију руске духовне климе деветнаестог века јесте та подела између оних интелектуалаца који, на неки начин, сматрају да се културе развијају аутохтоно-из њих самих, у складу са извесним импулсима околности, природе, неком врстом међуодноса саме заједнице, и оних који сматрају да се културе развијају по једном унапред датом обрасцу, дакле да постоји нека врста универзалног облика коме треба тежити, и који ту проналазе западно схватање живота и света. Дакле, та подела није изгубила ништа од своје актуелности ни у двадесетом веку. Утолико књига Николаја Данилевског има своју актуелност и у нашем времену.

Оно што би било битно да кажемо када је реч о овој књизи јесте да она има неколико слојева, или неколико равни. Једно питање, по којем је она била веома актуелна у двадесетом веку, јесте такозвана теорија културе и, на неки начин, теорија културно-историјских типова Николаја Данилевског. Том теоријом културно-историјских типова Данилевски је имао веома велику теоријску актуелност и био је један од оних мислилаца који су доста утицали на схватање историје у двадесетом веку истог тог слоја. Ми можемо наћи код Данилевског један други слој који говори о улози Русије, као културе и, у извесном смислу, као цивилизације целе, унутар светско-историјског кретања човечанства. А на последњем, најнижем, нивоу ми можемо уочити да је књига Данилевског везана за један ангажман-лични, и за једну врсту односа који интелектуалац треба да има према свом сопственом народу.

Ако пођемо од најширег теоријског нивоа, морамо да кажемо да Данилевски сматра да постоје две врсте народа, они народи који успевају да себе у дугом развијању и кроз време обликују као специфичан културно историјски тип и они народи који у томе не успевају и на неки начин

напуштају историјску сцену или се уграђују у основе успешнијих културно историјских типова.

Треба да знамо и да је Данилевски био природњак који је за развој историјског кретања и културе узимао образац карактеристичан за природу. По њему је култура организам и можемо га довести у везу са процесима карактеристичним за жива бића, то је органицистичко схватање историје по коме се културе и народи развијају по органској схеми која карактерише природне организме, имају доба младости, зрелости, старења, па затим нестајања и смрти. Том органицистичком схватању припада и чувени немачки филозоф Оскар Шпенглер („*Пропаст Запада*“) али и велики аглосаксонски историчар културе Арнолд Тоенби („*Истраживање историје*“) такође усваја ту врсту кретања.

Данилевски је сматрао да је само један број култура успео да дође до тих цивилизацијских облика савршености и говори о културама индијским, кинеским, египатским, грчким, римским а са Карлом Великим уобличио је своје схватање о ономе што он назива Европа. Европа је по њему првенствено романо германски свет конституисан у држави Карла Великог за коју каже да је представљала неку врсту ембриона, а модерне европске државе, он издваја, Британију, Немачку, Француску, Италију и Аустрију предствљају језгро онога што је романо -германски свет унео унутар светске историје човечанства. Насупрот Европи, односно том појму, Данилевски издваја Русију и словенски свет. Књига се зато зове „Европа и Русија“, романо - германска структура Европе и словенска Русије су у природном антагонизму унутар кретања културе у модерном хоризонту, а испод тог симболичног смисла откривамо дубоку и страсну расправу о томе да ли ће словенски свет успети да обликује једну аутентичну, аутохтону културу која карактерише један аутохтони културно историјски тип који Данилевски назива словенски тип. Ово отвара и читав низ питања. Једно од њих је и какав је однос Русије и Европе.

Одговор Данилевског је негативан. Он каже да се Русија и Европа налазе у перманентно антагонистичком односу и да је однос Европе према словенском свету дубоко непријатељски. Данилевски ту нема никаквих недоумица. Европа представља онај чинилац који непрекидно онемогућава конституисање самосталног словенског културно историјског типа и он кроз читава поглавља изводи оно што одређује тај и такав однос.

То је у најбољем смислу део словенофилске доктрине, нешто што преставља окосницу те историјско полемичке ватре коју повременоданилевски износи. Ова књига се сматра сумом словенофилског учења па је као таква извала снажну реакцију тзв западњака. На теоријском нивоу по њима Данилевски није у пораву, а у практичном смислу, он је само апологета извесног zostалог, царистичког начина мишљења и делања.

Али, данас када посматрамо књигу Данилевског можемо да кажемо неколико ствари по којима је ова књига надживела своје време.

Данилевски је прво брилијантно уочио зависност политичке па и идеолошке свере од опште културне подлоге на којој настаје политичко мишљење. На неколико места говорећи о односу Запада према Русији

Данилевски наглашава како то није било мишљење одређене владе нити њој склоне штампе већ опште схватање јавног мњења тога света. Он тиме наглашава оно што ће модерна наука снажно осветлити, а то је да се наше мишљење не темељи на прецизним испитивањима чињеница него ми преузимамо својим кретањем у времену и читав низ предрасуда културе којој припадамо. Култура као шири хоризонт предрасуда, веровања, окошталих убеђења, истина које измичу из целине, устројава мишљење које ствара неку врсту политике или представе о другом. То је прва вредност ове књиге. Друга је свакако критика општечовечанске цивилизације. Данилевски са разлогом каже да општечовечанска цивилизација није могућа јер би тиме наступио највећи деформитет самог човечанства, изгубила би се његова разноврсност. У тим елементима где критикује представу општечовечанске цивилизације Данилевски даје једну унапред утемељену критику која може наћи своју везу са данашњим критичарима глобализације, а то је јако важно за аутора кога обично сматрају традиционалним. Данилевски врло добро показује да европско понашање није у складу са прокламованим европским вредностима из којих извире и да се у европском понашању дешава једна врста самоиздаје... Та места су код Данилевског врло уверљива.

На крају морам да кажем да ми се ова књига чини драгоценом и вредном јер у њој постоји тон који је потпуно не-модрен јер је потиснут агресивном пропагандом свих медија и ароганцијом према нечему што се једноставно зове љубав према сопственом народу. У том смислу књига Данилевског је узоран и репрезентативан пример. Она је написана са једном искреном, озбиљном вером у способност сопственог народа да се дефинише у времену и простору. То није наодмет да се каже у нашим условима када са сваке стране постоји извесно осујећивање управо те вере са многе говорнице, а Данилевски показује да су све те говорнице углавном за неко време, а управо је оданост према сопственом народу нешто што превазилази уску подељеност према времену.

25.07. сриједа

Издавачка кућа „PAIDEIA“ стоји, заправо, иза једног врло значајног термина који је старо-грчког порекла, реч је о паидеи која представља тежњу ка телесном и духовном уздизању. Управо је један такав процес у Београду, започео пре 15 година када је ова издавачка кућа основана, а до дана данашњег је и настављен, објаснила је Милена Ђорђевић, на почетку програма током којег је овај угледни издавач промовисао сабрана дела Халила Џубрана.

**Милена ЂОРЂИЈЕВИЋ, уредник „Paideie“
ПУТ ПО ВЕРТИКАЛИ**

То кретање по вертикали, тај термин из назива наше куће обавезује. Обавезује да наша мисија превасходно буде културна. А да је то тако, о томе сведоче најбоља дела савремене светске књижевности која смо

објављивали и која ћемо објављивати и убудуће. Да напоменем само нека: ту је Куци - добитник Нобелове награде, Алесандро Барико, једна врло интересантна и оригинална француска књижевница млађе генерације Амели Матон, Умберто Еко и многи други. Треба напоменути и многе пројекте који су готово „самоубилачки“ као што је објављивање сабраних дела Ежена Јонеског са све пропратним критичким апаратом, или „Националне тагедије“ у једном тому.

Нарочито смо поносни на она дела која представљају бисер светске књижевности, а која нису била уопште позната нашој читалачкој публици док нису објављена у „Паидеи“. Реч је о класицима руским: Грозданову, Нини Берберовој и великом Константину Вагинову, чија смо сабрана дела у једном тому недавно и објавили. Тежили смо да сва ова дела представимо, не било како, него да их представимо на најбољи могући начин, тако што смо одабрали врсне преводиоце који су, заправо, извршили тај трансфер у најбољем могућем виду. И о томе сведоче бројне стручне награде, а само у протеклој години добили смо једну од најзначајнијих награда за превод „Аристотелове физике“, коју је добио Слободан Благојевић - награда носи назив „Милош Ђурић“. Затим, Љубинка Милинчић добила је награду „Јован Максимовић“ за превод „Вилине косице“, једног великог романа значајног савременог руског писца Михаила Шишкина, као и новоустановљену награду „Михаило Ђорђевић“ коју је добила Аријана Божовић за превод романа „Субота“ енглеског писца Мекјуана.

Један од великих писаца који оправдава овај старо-грчки термин од кога и од ког је издавачка кућа „Паидеја“ започела своје подухвате, јесте Халил Џубран, који је песник, филозоф и сликар и он је један у низу оних стваралаца који овај наш пут по вертикали, на неки начин и носи. Пратећи такву књижевност пратимо оно што је највредније, истина, доброта и лепота.

Др Драгана КУЈОВИЋ, преводилац, говорила је уз пројекцију слајдова о биографији Халила Џубрана.

РИЈЕЧ КРИТИКЕ: Желидраг НИКЧЕВИЋ

КЛАСИК „ЧИТАЛАЧКОГ ЧОВЈЕЧАНСТВА“

За Џубрана је карактеристична поливалентност, не само биографска и жанровска, него и шире гледано – тај духовни распон који је доста риједак, нарочито у двадесетом вијеку и касније, тако да Џубранов глас најчешће дјелује као да долази из веће удаљености, са много више ауторитета него што смо то навикли да региструјемо код наших савременика. Хоћу да кажем, ријеч је нема сумње о класику, и то не класику једне колико год развијене средине, или епохе, него класику који је својина цијелог „читалачког човјечанства“.

Чули сте да је Paideia издавачка кућа која његује племениту мисију објављивања класичних дјела свјетске литературе која до сада нису преведена на српски језик. То несумњиво звучи као велики и тежак задатак, и јесте тако – најприје помислите да таквих неоткривених ремек дјела можда и нема, или да их је врло мало, јер би ваљда ми знали за њих, а онда, кад се на српском појави неко попут Халила Џубрана, онда схватите да су наше представе о класицима у светској књижевности јако редуковане. То јест да су потпуно зависне од среће коју имамо или немамо са преводиоцима. Постоји, дакле, читав један космос велике литературе, нарочито у језицима који се код нас мање знају, и мање преводе, и заиста је велики подухват – нека врста модерног просветитељства – кад се домаћем читаоцу стави на располагање такво богатство, тако блиско и универзално – а ето, стицајем околности могло је да буде заувјек недоступно.

У том смислу ми као читаоци дугујемо захвалност издавачу и преводиоцу сабраних дјела Халила Џубрана, јер се њиховим напором и заслугом знатно шири и наш појединачни и неки наш претпостављени колективни духовни хоризонт. Халил Џубран је рођен близу Бејрута, у крају кедрова, који се у Старом завјету помиње преко сто пута. Са нешто мало више од 10 година, с породицом се обрео у САД, у Бостону – био је то велики талас емиграције, незапамћени егзодус арапског становништва после отварања Суецког канала, и велике беспослице. Он се брзо се вратио у Бејрут, на школовање (медицина), па онда даље преко Грчке, Италије и Шпаније, на самом почетку 20. вијека стиже у Париз, гдје излаже цртеже, о којима Роден наводно тврди да су блејковски. Књижевни рад је неупоредиво супериорнији. Критика тврди да он има јединствену моћ да у приказивању љепоте и истине битно одвоји од небитног. У приказивању својих идеја, он се придржава једноставности, што је блиско духу сликара ране ренесансе, мада се мора рећи да је у обликовању његових стваралачких снага учествовала умјетност многих вјекова...

26.07. четвртак

Проф. др Ратко Божовић и **Проф. др Илија Вујачић** представили су *надахнуто, заједно са аутором Проф. др Војиславом Становчићем* његово дјело **ПОЛИТИЧКА ТЕОРИЈА 1**. Ова књига „отвара“ библиотеку „Синтезе“ Службеног гласника а аутор је за њу добио награду града Београда уз образложење да је ријеч о најбољем дјелу из друштвених и хуманистичких наука у 2006.

Проф. др. Ратко БОЖОВИЋ

После дводомног дела „Политичке идеје и религија“, после сјајне књиге „Власт и слобода“ ове, односно прошле године академик Војислав Становић нас је поново изненадио. Изненадио нас је овом књигом која је прва у тротомној замисли; Овде је сабрано око 1.000 страница

текста....морам да кажем да је професор Воја Становчић наш колега са Факултета политичких наука и да је он био за нас човјек који нам је све оно што нисмо знали, на неки начин показивао где можемо наћи, а и оно што нисмо могли наћи у литератури, што нисмо могли наћи у енциклопедијама, он нам је казивао. А онда смо радили са њим једну енциклопедију политичких наука која је, мислим, имала 1.350 страница оног великог формата, студенти политичких наука знају за ту књигу јер из ње полагају испите, тамо је Воја Становчић написао четвртину ,а ми остали-сви политиколози и теоретичари политике, сви они који имају било какве везе са политиком, написали смо остало. Ово сам рекао због тога што у овом човјеку имамо, ништа друго него једну енциклопедију на две ноге, енциклопедију која се креће и која се креће увек уз брдо и стиже до врха!...

Понекад је „тешко бити пророк у свом селу“. Воја Становчић је ту, из нашег краја-наш човјек, ту је сад у једном стану на Карачи,150 метара одавде. Ми нисмо много склони нашим људима – нашинцима, просто – то је тако у нашем менталитету. Морам да кажем да нас је Воја Становчић са овом књигом поприлично изненадио и ја сам био изненађен зато што сам мислио да овакву књигу, са оваквим планом и програмом, са оваквом идејом, може да прави само екипа, може да прави много људи који су опет стручњаци у оквиру политичке теорије, политичке науке, политичког знања, а не један човјек, али, ето, овај човјек може да носи тежак терет и да, коначно, успоставља живе и активне комуникације са свим оним што је релевантно из ове области....

Ова књига има увод који код Воје Становчића никада није кратког даха и без даха, то је увод од једно 250 страна. У том уводу имамо много информација о политичким идејама, информација о учитељима светских религија и о великим политичким мислиоцима....Становчић је брилијантно, крајње активно и креативно говорио о смислу историје, о смислу политичке историје, о смислу политичких идеја, о томе да ли можемо говорити о крају историје или не можемо. Оно што је за мене било крајње провокативно, у смислу самоодређења, је једна варијација на релацији политика и етика, политика и морал. Јер као што знате, у новијој историји морал и политика се разилазе. Ето, то разилажење, то додиривање, ту интеракцију и то удаљавање, коначно, крајње прецизно, рафинирано, умно, са потпуним знањем анализира Воја Становчић у том уводном делу. У другом делу који је означен као „Карактер политичких теорија“ ови млади студенти политичких наука, права, докторанти, магистранти и други добри читачи, моји бивши студенти, овдје ће наћи најбоље информације о проблему утопије у односу на идеологије, затим о моћи и власти, о односу права и политике.

Затим слиједи трећа глава, облици ауторитарних поредака од источно-европских деспотија до западно-европског апсолутизма. Ту ћемо наћи исцрпне варијације на тему деспотизма, тираније, диктатуре, олигархије, цензуре. Ту су они проблеми везани за материјализам, за коришћење рђавих средстава у политици и политичком животу, али ту су и они добри, ја бих рекао и најбољи, политички пореци и владавине закона према Платону, Аристотелу и Цицерону.

Затим слиједи четврти дио „Политичке теорије и друштвене промјене“ од идеје о промјенама до теорије о праву на револуцију...а ту је и оно што слиједи као постреволуционарна стварност... Слиједи глава о „Системској политичкој теорији“ – о демократији. Ми имамо неколико познавалаца теорије демократије али, по мом мишљењу, о демократији је најбоље мислио, најпродубљеније варирао ту тему, заправо, Војислав Становчић. Затим је ту тема „Легалност, утопија, анти-утопија, владавина права, федерализам, легитимитет, тоталитаризам, Грађанско друштво, популизам, политичке теорије, право и слобода грађанина“. На крају и једна изузетно важна, изузетно вриједна пажње „Систематска библиографија“, попис свих важних књига из ове области... Војо Становчић је човјек коме је блиско читаво поље друштвених наука. Ту ћете наћи, у том енциклопедијском духу, сазнања из филозофије, социологије, антопологије, права, економије, психологије, културологије, теологије, књижевности...

Ова студија је писана по узору најбољих могућих примјера модерног писања или из домена политичке филозофије или из домена политичке теорије или политичке онтологије и, можда спада у она дјела која припадају другој половини двадестетог вијека али свакако долази и до двадесет и првог вијека....

Морам рећи да је овај човјек утемељитељ политичких наука, политичких студија, постдипломских студија на Факултету политичких наука. Он је, морам да кажем, са овом књигом релевантан у три битне области. Једна је педагогија - коначно дјеца не морају да уче оне похабане идеолошке уџбенике о политичкој теорији, оно насиље од идеологије какво су имали поприлично дуго ... она је уствари предложак за сва политиколошка и емпиријска и теоријска истраживања. И, коначно, она има вриједност коју не смијем да заборавим, као једна предпоставка за утемељивање или успостављање демократске политичке или либералне културе... Онда је то, разумје се, научно истраживање - нешто што је претпоставка; без те књиге се више не може и, коначно, књига коју ће, можда, прочитати неки наш посланик не би ли како успостављао мало боље политичку културу и демократску културу, него што то сада чини.... Академик Становчић је мудар и моралан човјек, интелектуалац великог знања, великог сазнања и толерантан човјек, што је права благост, права ријеткост, права изузетност... Ја се дивим овом човјеку који је имао толико снаге да направи ову књигу и да направи оне преостале књиге које ће коначно чинити тротомно дјело...

Пр.др. Илија ВУЈАЧИЋ

Ја ћу почети са једним исказом о нечему што, наизглед, није важно – библиографији. Када погледамо библиографију која стоји на 140 страна у овој књизи, која има 1.709 библиографских јединица подјељених у пет дјелова, 40 тематских поглавља, гдје само у једном тематском поглављу-рецимо о људској природи и политици које је једно од, можда и најзначајнијих подручја политичке теорије којима се проф. Становчић бави, има 125 библиографских јединица на разним језицима, онда се види да

имамо посла са једним изразитим ерудитом који је више деценија читао, апсорбовао, размишљао, да би нам на крају дао једно капитално дјело које представља једно систематско излагање политичке теорије које не може баш да се нађе ни у свјетској литератури данас, с обзиром да је то једно подручје јако обимно, широко, предметно и методолошки и теоријски по правцима који су се развијали у политичкој теорији. Тако да је мало људи који су били спремни да предузму такав подухват, какав је подухват проф. Становчића, да преузме на себе да нам да једно систематско истраживање о политици и политичком подручју и политичким феноменима, почев од различитих приступа теоријских, методолошких, епистемолошких, преко основних категорија којима се он бави, које нам рашчишћава, до најважнијих проблема политичке теорије. Када ми само почнемо да набрајамо: демократија, либерализам, политичке идеје, политичке институције, владавина права, подјела власти, федерализам, децентрализација, све то овдје је енциклопедијски обрађено и представља један велики подухват који је могао да предузме само Воја Становчић, вероватно највећи ерудита у политичкој теорији сигурно на српско – хрватском језичком подручју читаве бивше Југославије и шире...

Професор Становчић је, бавећи се политичким идејама и институцијама, кореспонденцијом идеја и институција, посебно дотакао три гранична подручја. Он се бави односом књижевности и политичких феномена, односом историје и политичке теорије, али и односом права и политичке теорије. То су, можда, подручја у којима је цјелокупно његово истраживање центрирано, на неки начин. За очекивати је од некога ко генерализује и поставља теоријске фундаменте у овој књизи да се не бави неким, тако да кажемо, конкретним, појединачним случајевима. Међутим, ова књига врви од заиста значајних историјских детаља, од контекста које описује проф. Становчић, од онога што је за њега значајно када говори о политичким идејама - да политичке идеје морају да кореспондирају са стварношћу, а то значи да на извјестан начин и политичке институције и политичке идеје морају да се тумаче у историјском контексту у коме настају....

У овој књизи ми осјећамо да се ради о аутору који је подоста скептичан, који није спреман да се за неке идеје па и институције у потпуности веже. Постоји само једна, рекао бих идеја, институција коју проф. Становчић високо вреднује и сматра да је она, можда, највећи домет у историји човјечанства, који чува цивилизацију, а то је вриједност владавине права, правног поредка и конституционализма, и можда нема ниједне друге идеје коју је он без резерве, у потпуности прихватио, као оне коју би носио као једину.... он показује једну суздржаност и умјереност у својим исказима, а та се умјереност нарочито огледа када он показује скепсу према свим фундаменталистичким идејама, према великом ентузијазму за различите идеје и институције које се врло често окрећу у своју супротност, и он нам указује на опрез којим требамо критички да посматрамо идеје и институције.

Једна, такође значајна вриједност ове књиге, коју обично не налазимо међу теоретичарима, јесте језик којим се проф. Становчић служи. Ова књига је углавном писана за стручњаке али њу може читати сваки релативно образован човјек, јер је писана једноставним језиком, али језиком који не поједностављује идеје које иза тога леже. Тако да, најпроблематичније појмове, рецимо – моћ проф. Становчић објашњава са различитих страна, у више димензија и са, заиста, једним једноставним језичким исказом, са обиљем примјера и детаља....

Значајна вриједност ове књиге јесте што и то што проф. Становчић није неки хладнокрвни аналитичар, он се удубљује у проблеме којима се бави, врло често упозорава да идеје којима се бави политичка теорија су идеје које су некада коштале човјечанство огромних жртава и ако то упоредимо са неким другим професијама можда су политичари знали да унизе и унаказе много већи број људи, него елементарне непогоде....

У „Политичкој теорији“, проф. Становчић то јасно показује, да је врло важан карактер онога ко се бави политичком теоријом и ко се бави оним што, уствари, јесте предмет политичке теорије, а то је како настају, како се организују и како се учвршћују политичке заједнице као заједнице у којима се траже алтернативни начини људског живота и постојања. И то је оно што нарочито, проф. Становчић показује, да политичка теорија представља једну практичну дјелатност јер она упућује на који начин да организујемо људски живот који би доприносио вриједностима људског достојанства и унапређивао људски живот....

Ово заиста представља једно капитално дјело и очекујемо да последице ових 838 страна првог тома, изађе други том са својих 700 страна и колико сам ја успио процјенити трећи том са 600, дакле - то ће бити заиста једно енциклопедијско остварење од више од 2.000 страна које обухвата све глечне проблеме политичке теорије...

Проф.др. Војислав СТАНОВЧИЋ

И правници, и врсни правници, да кажем правни филозофи наши рекли су ми да је студирање права којим сам се ја бавио врло сувопарно, да нема много, или да нема никакве везе студирање права код нас са некаквим цивилизацијским достигнућима, са културним достигнућима и да треба проширити своје видике студирањем историје цивилизације, историје културе итд. Чим сам дипломирао право, било је то 1955. године отишао сам да студирам и студирао сам четири године свјетску књижевност, и из већине дјела свјетске књижевности која сам морао прочитати ја сам већ као дипломирани правник и студент докторантског курса из правне теорије на Правном факултету, сва та дјела куповао, набављао, подвлачио или бар исписивао оно што је релевантно с тачке гледишта једног, да кажем-још увијек будућег правног теоретичара. Јер, тада политичке науке код нас нису постојале, али је мени стављано у изглед да ће то бити и да ћу ја бити један од оних који ће се тиме бавити. Ја сам се врло брзо на то орјентисао и читаваог свог радног вијека бавио се политичким наукама, односно историјом политичких теорија и политичких идеологија, доктрина итд.

Ово дјело које сам замислио и које сам дуго радио прије него што сам уопште почео све то стављати на папир на један систематичан начин, мислим да је имало једно пет до седам варијанти... Ја се захваљујем и овој нашој бившој држави, каква год је она била и колико год сам је ја критиковао, јер је мени пружена велика могућност. Ја сам студирао на најбољим свјетским универзитетима политичке теорије, ја сам студирао упоредне политичке и правне теорије у Енглеској, а онда сам студирао на Јејлу и на Харварду у Сједињеним Америчким Државама, код најчувенијих професора политичких теорија. А осјећао сам обавезу, не само према тим професорима, него сам осјећао обавезу и према онима који су ми то код нас омогућили, да одем на све те студије.

Желио сам да дам једну, опет, одмјерену али беспопштедну критику улоге свих политичких идеја и институција у историји људских друштава, нарочито с обзиром на положај човјека у свим тим друштвима, у свим тим историјским фазама. Пошто ме свјетска књижевност натјерала да читам све, од најстаријих писаних споменика, рецимо епа о Гилгамешу, који је прво систематско, цјеловито сачувано књижевно дјело, ја сам у њему већ налазио како се легитимише једна власт – то је исти модел као што су се чланови политбироа у Русији или Југославији, или негдје друго легитимисали, исти је модел као што се легитимише власт у демократији... Није довољно да неко има власт него да је и свевидљив, да све може и да све зна, да је далековид итд, да ће то донијети одређене резултате. То је све већ у епу о Гилгамешу...

Из књижевности се много тога може научити, има велики дио о томе у уводу, о улози књижевности и историографије у разумјевању политичких појава. Политичка теорија се бави појмовима, као и свака друга наука, системом тих појмова, а књижевност се бави сликама-приказима стања, паћења, патње, сукоба, и ја стално тврдим да се овим што се сликама излаже у књижевности могу допуњавати оне теоријске категорије.... Сусревши се са свим тим, ја сам осим ове критичке анализе разних идеја и институција, морао да се побринем прије него што приступим дефинитивном објављивању ових радова, да нађем неке ослонце, неку окосницу која би ми дозволила да направим и синтезу ове огромне грађе, и да то буде прихватљиво стручњацима.... било је представљање моје књиге у Академији наука, на Коларчавом универзитету, на Факултету политичких наука и опет сам скептичан према свему томе, али сви су слично говорили, према томе вјероватно има нешто чиме ова књига заслужује да се о њој похвално каже.

А ја сам потражио неколико тих ослонаца, и ево шта су ми били ти ослонци. Прво, ишао сам за тим да све политичке идеје и институције третирам као дио развитка цивилизација и култура. Затим сам ишао за тим да све политичке идеје и институције третирам као одговоре на неке изазове, моралне, друштвене, демократске и разне друге изазове. Затим сам третирао религије као елеменат цивилизација, елеменат култура из којих добијамо прве вредности, прве нормативне поретке... Они су имали сличне циљеве као што су имали велики политички мислиоци, зато су они у неким теоријама врло лако спајани. Њихови су циљеви били да пронађу правила

помоћу који би велики бројеви људи, велике масе људи, могле заједно да живе без да се кољу....да нађу правила суживота и неколико њих је нашло иста правила; то је оно правило – не чините никада другоме оно што не желите да вама други чине, или Кантово – понашајте се тако да ваше индивидуално понашање може да се узме као опште правило, или Блоково – гледање на природна права човека, а то је право на живот, право на тијело, право на слободу и право на радом стечену својину. Ако се то поштује опет ћете моћи створити једно развијено друштво, и живјеће људи у миру.

Ја сам том проблему сукоба и поретка посветио велики дио у самом уводу, као што сам и проблему етике политике... ја сам све те филозофије историја анализирао већ на почетку у овом уводу и теорије прогреса, и Тоинбијеву и разне друге, критиковао сам их све показујући и доказујући читавим низом аргумената да се не може предвидети будућност историје, нема за то никаквих научних основа да се то може....даље сам узео људску природу; човјек се рађа као животиња али религије, цивилизације, културе а да не кажем политике, настоје да га очовјече, да га уздигну изнад животиње и да он иде и напредује ка неком духовном бићу. Ту нема краја том напредовању, иако нико не може далеко јер га вуче његова животињска природа, вуче га властољубље, вуче га среброљубље, вуче га егоизам, вуче га завист према другоме, безброј страсти га вуче па и оне, који су приближно дошли на неки високи ниво - ни они не могу томе да одоле. Дакле, тамна страна људске природе у политици ме веома интересовала и то је дошло доста до изражаја у свим овим мојим радовима који ће бити објављени у овоме што сам досада урадио и објавио...

Ја сам дошао до закључка, и то је једна од тих идеја на које сам се ослањао да сваку моћ, сваку власт, треба ограничавати. О томе је говорило стотине великих мислилаца и сви су они мање-више довољно развили који су то облици, од ограничавања правом, а ако може успоставити владавину права то је био идеал и Платона и Аристотела од самог почетка и многих дугих мислилаца, али и институционализацијом саме власти на такав начин да нико не може имати сву власт у својим рукама. Јер, оно што се приписује лорду Ектону – да свака власт квари а апсолутна власт да квари апсолутно, то је још Платон рекао. А нарочито квари она власт у којој је концентрисана, не само политичка моћ, него и економска моћ па вам контролише услове живота у читавом друштву од источњачких деспотија до комунистичких диктатура и ових посткомунистичких, демократија, да кажем...

Према ономе како је ова прва књига прошла чини ми се да сам прилично успио, оно што знам је да ни ове двије остале књиге неће бити лошије од овога, чак ми је ову било најтеже да направим јер је најопштија и ту је највише оног што човјек мора сам да извуче, а много је лакше друге критиковати који су нешто рекли, написали итд. него овако неке цјеловите закључке правити на основу једне огромне масе чињеница. То је период од рецимо пет и по хиљада година током којих су се промјенили различити облици, али ја сам их све обухватио, то је уствари историја учинила за мене и олакшала ми, најприје долазе источњачке деспотије, па античка друштва града-државе, па долазе идеје о универзалним свјетским државама, па онда

долази период од ренесансе наовамо-националне државе и то је период у којем ми сада живимо. Не знам колико ће тај период трајати, предпостављам 300 до 500 година још сигурно, али неће вјечно трајати идеја националне државе, а она данас доминира и све иде у том правцу још увијек, иако већ постоје неки елементи њенога расипања, распадања...

26.07. четвртак – 21 : 00

ЈУ ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА И ЧИТАОНИЦА ХЕРЦЕГ-НОВИ претставила се на Тргу од књиге као издавач књиге - **ПУТОПИСНА ПРОЗА Др Лазар Томановић** коју је приредио **Проф. др Горан Максимовић**.

Говорили су и **Др Ђорђе Бубало** и **Невенка Митровић**, директор Библиотеке. „Оно по чему је препознатљива Херцегновска библиотека јесте његовање завичајности на један особен и комплексан начин“, рекла је **Невенка Митровић**, представљајући концепцију издавачке дјелатности ове установе.

Невенка МИТРОВИЋ, директор Библиотеке

ЗАВИЧАЈНА РИЗНИЦА

Последњих деценија, упркос незавидном статусу библиотечке дјелатности и културе уопште у Црној Гори, Херцегновска библиотека значајно је предњачила у односу на већину јавних библиотека, поред осталог и захваљујући разумијевању Оснивача Општине Херцег-Нови. Већ почетком деведесетих, међу првима је увела аутоматизовану обраду библиотечког материјала, а 2004. и веома опсежну веб презентацију. У вријеме праве поплаве информација, али и полуинформација и лошег издаваштва, професионални изазов јесте пронаћи праву информацију и вриједну књигу, јер знање је само изабрана информација, те његовати културу књиге и читања у, већ помало отуђеној технолошкој цивилизацији. То је *modus vivendi* Градске библиотеке.

„Човјек који има завичај може рачунати на упориште у животу» написао је Андрић. Оно по чему је препознатљива Херцегновска библиотека јесте његовање завичајности на један особен и комплексан начин. Наиме, принцип завичајности покушавамо на најфинији начин уткати у више сегмената наше дјелатности, а то су: пројекат Завичајна библиотечка збирка Боке Которске, издавачка дјелатност и културни програми који афирмишу завичајне теме и личности. Темелито истраживање завичајног библиографа у исто вријеме је привилегија, професионални изазов и готово неисцрпан рад, ако се има у виду прошлост ове регије у разним историјским епохама и богатство историјских споменика, архивалија, натписа, књига на нашем и страним језицима.

Задатак овог пројекта јесте да велики број информација из историје, културне историје, умјетности, демографије, поморства, дјеловања

многобројних удружења ... према утврђеним критеријумима и међународним стандардима, обради у електронски читљив библиографски запис. Тако конципирана електронска база података, која садржи више десетина хиљада информација о Боки, од непроцјењиве је важности за истраживачки и научни рад.

У жељи да овом пројекту „удухнемо живот“, како он не би био привилегија захтјевних корисника: научника и истраживача, већ и предмет интересовања шире публике осмислили смо издавачку дјелатност Библиотеке, за сада, у оквиру три сегмента: Едиција Регионална библиографија Боке Которске, часопис Бока и Едиција Завичајна ризница.

У едицији Регионална библиографија Боке Которске планирано је публиковање ретроспективне библиографије и то у више серија: монографске публикације, периодичне публикације и чланци из периодичних публикација, персоналне и друге библиографије. У овој едицији публикована је једна књига 2000. год.: Библиографија чланака бокељске периодике 1874-1913. године, која је обухватила аналитичку обраду чланака следећих наслова: Шематизам епархије бококоторско-дубровачке и спичанске (1874-1912), Бока Которска: мали српско – народни књижевни забавник (1882-1883), Извјештај о Српској поморској закладној школи Бошковић – Ђуровић – Лакетићке у Србини крај Херцег-Новога (1885-1886), Српски магазин (1896-1897), Бока: гласник за опће интересе Бокеља (1908-1909) и Бока: велики илустровани календар (1909-1914) године. Библиографија садржи више од 6000 библиографских јединица.

Библиотека је власник и издавач часописа **Бока** : зборник радова из науке, културе и умјетности, који излази у Херцег-Новом од 1969. године. Послије десетогодишњег прекида у излажењу, 1999. публиковање часописа преузела је Градска библиотека. Од 2002. остварује се првобитни континуитет излажења, а то значи једна књига годишње.

Укупно до сада публиковано је 26 бројева, који су у пуном тексту постављени на web site Библиотеке. Зборник је замишљен да прикупља и представља: студије, стручне радове, прилоге, архивску грађу и друге налазе из богатих слојева духовне прошлости, да их објављивањем заштити и сачува, да увијек изнова подстиче будуће истраживаче на нова мултидисциплинарна истраживања регије Боке Которске. Бока је отворена за све оне који у оквиру свог научно-истраживачког рада изучавају регију Боке Которске.

Часопис је сврстан у ред најзначајнијих стручних и научних часописа екс Југославије, уврштен је у међународне базе података о научним часописима у Паризу и Берлину, а о достигнутом реномеу говори и чињеница да је сваки нови број пропраћен афирмативним приказима у часописима научног карактера. Зборник је незаобилазан извор података за сваког истраживача Боке Которске.

Првијенац у Едицији Завичајна ризница јесте фототипско издање „Автобиографија протосинђела Кирила Цвјетковића и његово страдање за православље“, публикована 2004. године. Фототипско издање је, уз благослов митрополита црногорско-приморског господина Амфилохија, приредио Проф. др Горан Максимовић.

Константин Цвјетковић рођен је у Баошићима 1791. године. Као седамнаестогодишњак, примио је узвишени монашки чин и до краја живота остао непоколебљив у својој вјери и љубави према свом народу, упркос тешким искушењима које је достојанствено подносио у аустроугарским казаматима готово 25 година. Није му услишена чак ни једина жеља да последње дане проживи у своме „отечеству – Боки от Котора“. Био је савременик великих историјских промјена под млетачком управом, затим француском па аустроугарском, а као лични секретар владике Венедикта Краљевића и свједок покушаја унијаћења Далматинске православне епархије. „Автобиографија...“ представља драгоцјену хронику историјских и збивања у Православној цркви, те потресно свједочанство личног страдања. Дјело припада књижевној традицији документарно умјетничке прозе његоване и код бокелских аутора током читаве једне епохе. Поговор професора Максимовића дао је поновљеном издању посебну вриједност.

И 2. књигу из Едиције Завичајна ризница Путописна проза Др Лазара Томановића приредио је Проф. др Горан Максимовић. Ово је прилика да му у име Градске библиотеке најсрдачније захвалим на сарадњи.

Др. Ђорђе БУБАЛО дао је на промоцији биографску скицу Лазара Томановића, указујући на противречан суд који је Томановића пратио за живота и након смрти.

Томановић се родио у Лепетанима 1865. године у поморској породици, али иако су му деда и отац, и три брата били поморци, он се одлучио за књигу и науку. Основну школу завршио је у родном месту и манастиру Савини, одакле је на препоруку тадашњег далматинског епископа Стефана Кнежевића послат у Задар да изучи задарску Српску гимназију и богословију са крајњим циљем да се пошаље на Теолошке студије у Русију и припреми за будући свештенички позив. Томановић је, одиста, завршио у Задру седам разреда гимназије, мада је већ у њему сазрела јасна представа о томе да нема изразитих склоности ка свештеничком позиву па је одлучио да напусти задарску гимназију и као стипендиста Саве Те келије, односно фонда завршио гимназијско школовање Српске гимназије у Новом Саду. Као стипендиста истог фонда наставио је школовање завршивши студије права у Пешти и у Грацу.

Припремање за правнички позив он је, коначно, крунисао стекавши степен доктора наука 1874. године у Грацу.

Иначе, већ од својих гимназијских дана Томановић је показао изузетну склоност ка националном и политичком раду, био је врло активан у студентским удружењима, већ тада је почео да објављује у водећи српским бисерима; у српско-далматинском магазину, у војвођанским гласилима „Застави“ и „Матици“. Истовремено је узео активног учешћа у раду уједињене омладине српске. Након докторирања права две године је боравио у Котору а 1876. године се активно укључује у политички живот, будући да је те године био изабран са Стефаном Митровим Љубишом у Далматински сабор, и поред тога што је било покушаја да се тај избор оспори. Као посланик далматинског сабора деловао је до 1880. године и за

то време, између осталог, иницирао оснивање посланичког српског клуба, али је његова активност у том клубу трајала сразмерно кратко, с обзиром да је због неслагања са посланичком тактиком, у вези са неким питањима о положају Срба у Далмацији, поднео оставку на свој посланички мандат и прешао да живи у Херцег Нови.

Живот у Херцег Новом је обележило његових наредних осам година, које је он и даље посветио преданом националном раду, књижевном раду али се исто тако, са подједнаком доследношћу, посвећивао и локалним проблемима... Међутим, треба имати у виду да је он још као гимназијалац привукао негативну пажњу тадашњих аустријских власти, чак је доспео у затвор на неко време, тако да су му власти често правиле знатне неприлике у напредовању, он је био свестан да ће му то задавати велике невоље у животу и исто тако помирио се са чињеницом да свој приправнички и адвокатски статус из времена живота у Херцег Новом осамдесетих година неће моћи да крунише адвокатском каријером, па је 88-ме године напустио Херцег Нови, односно подручје Аустроугарске и прешао на Цетиње.

То је сасвим нова фаза у његовом животу и вероватно најзначајнија, пре свега у политичком смислу, јер је он све своје интелектуалне и моралне снаге, посветио црногорској држави, односно владавини краља Николе. Тамо је боравио све до 1918. године. Већ од самог доласка видело се да ужива изузетно поверење кнеза, а потом и краља Николе, који му је поверио изузетно одговорна задужења. Наступио је прво као секретар црногорског Сената, истовремено је уређивао најважнија тадашња црногорска гласила: „Глас црногорца“, затим календар „Грлицу“ и „Нову Зету“, да би 1903. године постао судија великог Касационог суда а две године касније и његов председник. Међутим, врхунац његове каријере у Црној Гори било је добијање мандата за састав Владе 1907. године, на чијем челу је остао све до 1912. године.

Тада је, услед разних притисака на крају и својом вољом одлучио да поднесе оставку. Поново је враћен на место председника суда све до аустријске окупације Црне Горе, затим је за време окупације живео повучено на Цетињу. Након завршетка Првог светског рата прешао је у Херцег Нови и то је, може се рећи, та завршна, најзрелија фаза пре свега његовог литерарног стваралаштва када је углавном живео повучено, није више узимао активнијег учешћа у политичком животу, бар на онај начин како је то до тада радио, тако да је у Херцег Новом доживео дубоку старост и умро 1932. године, сахрањен је на гробљу манастира Савина.

За Томановића се може рећи да је живео у једном времену битно другачијем од овога. Данас имамо веома мало науке у политици, а превисше политике у науци за разлику од онога времена када су политика и наука се међусобно прожимале, пре свега у личностима својих носилаца, тако да је неки пут јако тешко било разлучити да ли се за неког појединца може рећи да је научник или политичар. С те стране гледано можемо слободно тврдити да је Лазар Томановић био типичан представник свога времена. Оно што је његову политичку делатност обележило, између осталог, биле су и честе полемике које је водио много више бранећи се од напада других, него учествујући у сукобима које је сам иницирао.

Он је полемике водио око различитих питања најчешће научних и политичких, мада су и она научна често имала политичку позадину, било са хрватима око неких српских националних питања као што је питање срба католика или опредељење и националност Андрије Качића Миочића, или заслуга Стјепана Митрова Љубише за непредак српства у Далмацији, али с друге стране спорио се и са својим сународницима, па чак и са својим добрим пријатељем Лазом Костићем око вредновања дела Бранка Радичевића. Међутим, оно што је најинтересантније у томе јесте да тај његов полемички карактер није толико произишао из његове, може се рећи, конфликтне природе већ из чињенице да је он као човек у моралном погледу имао један доследан карактер, доследан у смислу да је ватрено бранио своје уверење. Његова уверења могу се, заправо свести на једну кратку реченицу коју је он сам изрекао о себи негде пред крај живота, дакле да се целога живота борио свим својим бићем и својом савешћу за српску мисао. На једном нижем нивоу гледано, он је исто тако показивао изразиту склоност да доследно прати и верно спроводи идеје у које је веровао, али исто тако да верно спроводи идеале личности, држава или установа којима је поклатио своје интелектуалне моћи. Тако је, рецимо било са краљем Николом са којим је успоставио веома присан контакт, изузетно обострано поверење и поред повремених несугласица

Међутим, невоља са Лазаром Томановићем када је реч о суду његових савременика и оних који су о њему говорили и писали након његове смрти, је у томе што су веома често његова учешћа у полемикама погрешно тумачена....Неки пут се о Томановићу негативно говори зато што се не покушава на прави начин схватити са каквим побудама је он улазио у расправе са неистомишљеницима. Не само ове полемике, него читав његов тај научни, политички и књижевни рад током живота, поготово политички за време бављења у Црној Гори, донео му је јако пуно пријатеља и поштовалаца, али и доста противника који су га веома често неправедно оптуживали.

Невоља са нашим поимањем значаја дела Лазара Томановића произилази из чињенице да је та противречност о његовом деловању, о његовом животу наставила да траје и након његове смрти. Дакле, као што је за његова живота било јако пуно његових пријатеља који су крајње похвално говорили о њему, исто тако је било и окорелих противника. Таква ситуација, обележена крајностима, наставила се и након његове смрти и то је заправо, по моме скромном суду, један од разлога зашто ми ни данас немамо један уравнотежен суд о значају његове личности и његовог дела. Оно што овај човек најмање заслужује јесте да се у његову част с обзиром на заслуге и оно што је урадио за српску националну ствар током 19. века и првих деценија 20. века, да се уради једна темељна биографија која ће обухватити, разуме се, све аспекте његовог деловања, они су били изузетно разноврсни, али пре свега политичког, књижевног и националног. Ова прикупљена путописна проза сабрана на једном месту је изузетно значајан корак у том правцу зато што „Путописна проза“ Лазара Томановића вероватно много лепше, боље и непосредније говори о његовој личности и стремљењима него сваки научни рад.

Пр.др. Горан МАКСИМОВИЋ

ПОДСТИЦАЈНИ ПУТОПИСИ

Моје интересовање за Лазара Томановића јавило се деведесетих година захваљујући Сими Матавуљу - истраживао сам Матавуљев боравак у Боки Которској и, природно, дошао сам до Лазара Томановића, као једног од оних пријатеља Симе Матавуља који су га довели у Херцег Нови и Боку Которску 1874. године и помогли му да пронађе посао учитеља, односно наставника у Поморском заводу Србина...то је био некакав подстицај да кренем у истраживање те енигме, те непознанице зване Лазар Томановић.

Оно што је мене као историчара српске књижевности прије свега интересовало је књижевни рад Лазара Томановића и у том правцу сам ја, најприје 2002. године приредио његову познату студију „Петар други Петровић Његош као владалац“, која је објављена 1896. године на Цетињу, и то поновљено издање је имало за циљ да обнови интересовање књижевне, научне прије свега, али и књижевне публике према Лазару Томановићу, као тумачу књижевних и књижевно-историјских тема. Захваљујући томе наметнуло ми се и истраживање различитих књижевно-критичких текстова Лазара Томановића, поменућу само ту његову чувену студију о Бранку Радичевићу, али поред тога написао је још доста квалитетних књижевно-критичких текстова о Лукијану Мушичком, Војиславу Илићу, о књазу Николи Петровићу-прије свега о његовој „Балканској царици“, и о више других писаца, углавном романтичарске генерације чији је савременик био Лазар Томановић и као припадник покрета „Уједињене омладине српске“ на неки начин и њихов идејни и поетички истомишљеник.

„Путописна проза“ Лазара Томановића је у мој видокруг интересовања дошла сасвим случајно, преко једнога кратког путописног текста који је носио наслов „На Видов врх“. Тај путописни текст је објављен 1889. године у часопису „Стражилово“ у Новом Саду а за мене је био необичан зато што је говорио о постојању темеља једне цркве у околини Херцег Новог, цркви која је била посвећена Светоме Амосу, односно Светоме Богу Виду...послије тога сам у библиографији радова која је урађена о Лазару Томановићу коју је урадио Новак Рамијанић, пронашао још четири путописа Лазара Томановића: „Залив Которски“, „Послије Бранкове свечаности“, „Осам дана по Црној Гори“ и још један путопис који је био незавршен и који је имао наслов „Под Острогом 1884. године“. Каснија истраживања перидике у којој је сарађивао Лазар Томановић омогућила су ми да пронађем нове путописне текстове, тако да ова књига има укупно седамнаест путописа и ја предпостављам да је ту, углавном, све оно што је писао Лазар Томановић у домену путописне прозе. Од тога је заиста неколико путописа прворезреднога значаја и могу се сврстати у ону најљепшу путописну традицију српске књижевности деветнаестог вијека. На примјер путопис „Осам дана по Црној Гори“ који је и по обиму највећи,

који је најзахтјевнији и најинтересантнији, свакако спада у ту врсту путописних текстова. Затим, путопис „Залив Которски“ који иначе представља први путопис Лазара Томановића и објављен је 1868. године у новосадскоме часопису „Матица“, као и неки други путописи као на примјер овај „Послије Бранкове свечаности“ који описује 1883. годину и пренос Бранкових моштију из Беча на Стражилово. Остали путописни текстови углавном представљају краће путописне репортаже које на различите начине представљају поједине дјелове црногорскога простора, као и предјеле новоослобођене Црне Горе, како се то послије Берлинскога конгреса говорило, рецимо, за простор Грахова, Пиве, Дробњака, Никшића и свих оних дјелова који су тада ушли у састав кнежевине Црне Горе.

Као путописац Лазар Томановић је, заиста, у потпуности слиједио поетичну и жанровску традицију српске књижевности деветнаестог вијека. Са једне стране су то путописно-белетристички текстови који говоре о доживљајима, сликама и утисцима са путовања а са друге стране су то документарно-умјетничке, научне расправе у којима путописац жели и да тај простор представи и из историјске, географске, етнографске, језичке и сваке друге перспективе како бисмо ми били потпуно упознати са просторима које је он обилазио и које је познавао.

...Томановић је као путописац био непретенциозан, није имао намјеру да да дефинитивно мишљење и опис простора и људи које је познавао, него је као путописац желио да нас подстакне и да сами обилазимо и истражујемо те просторе, и да сами обогаћујемо своје утиске о тим просторима непосредним доживљајима, непосредним искуством.

Све путописе је углавном писао у форми писама и највећи број његових путописа је упућен његовом пријатељу академском сликару Аксентију Марадићу... Томановићева путописна проза се том епистоларном формом заиста приближила оном чисто белетристичком облику, изразито је субјективна, лична са коментарима који су прожети значајним емоцијама, коментарима у којима он говори о некаквим својим приватним доживљајима, трагедијама јер, требало би се подсетити на само један детаљ да је Лазар Томановић након три године брака изгубио своју младу супругу Петрославу Радуловић и да је он остао самохрана отац са двоје дјеце, његов син је имао тада двије године а ћерка му се тек била родила...

Све то говори о томе да је Томановић био дубоко негдје у своме бићу књижевник, да је био белетриста, да је он одлично препознавао и осјећао књижевни текст али да је на неки начин овај научник, правник па касније и човјек политичких обавеза и идеја, потискивао стално писца у њему.

У том смислу је ова књига „Путописне прозе“ и приређена, имала је амбицију да прикаже Лазара Томановића у том новом-књижевном, белетристичком свјетлу, ономе свјетлу које ми мање или готово никако нисмо познавали... тако да је ово прилика да сада изнова читамо Лазара Томановића и да га препознајемо у једном новом карактеру, у новој димензији његове личности.

Само приређивање књиге је, наравно, изискивало доста напора, доста труда јер је углавном његова путописна проза објављивана у српској периодици последње трећине 19. вијека...

26.07. четвртак – 21 : 00

Дуодраму **РУЧНИ РАД** по истоименом тексту француског аутора Жан Клод Дано-а одиграле су пред пуним Тргом **Милица Гутовић** и **Јасмина Димитријевић** успјешно, упркос чињеници да је ова прича о разочарењу, прелјуби, насиљу, убиству исто колико и о усамљености, искреној љубави и чежњи за њом, намјењена првенствено камерним театарским просторима.

Милица ГУТОВИЋ

О фестивалу мислим заиста све најлепше, јако смо лепо дочекане. С обзиром да је ово, како бих рекла, црна комедија изненађена сам дочеком који је изузетно пријатан, публика је дивно прихватила представу и јако смо задовољне. Иако смо играле на тргу, с обзиром да смо обе професионалци није нам био проблем да се концентришемо, али то је свакако изазов и ризик за глумца, с обзиром да је концентracија нешто најважније што мора да се одржи у континуитету докле год траје представа. Нисам имала утисак да публика може да прати пажљиво и концентрисано због кретања на тргу, међутим испоставило се да су сви врло пажљиво пратили представу, што је и потврђено овим аплаузом на крају. Позоришна трупа „Аријадна“ којој сам ја оснивач је ово лето предвидела за гостовања - ја сам у јуну месецу почела са путовањима са једном другом монодрамом, то је монодрама без речи. Управо сутра полазимо за Хрватску, тамо ћемо на Хвару одиграти ову исту представу и интересантно је рећи да је ово једна од првих представа које ће бити одигране после рата, које долазе из Србије тако да врло напетом ишчекујем како ће публика то тамо прихватити, а надам се да ће проћи као и овде.

Јасмина ДИМИТРИЈЕВИЋ

Мени је јако драго што гостујем у Херцег Новом пошто ме посебно вежу неке успомене за овај град; летовања која су била посебно лепа и просто овај град који је сав у старим зидинама оставља један сликовит утисак за цео живот – увек волим да се вратим овде. Ово је свакако велико искуство – играти на отвореном простору уколико сте навикнути да играте искључиво у театру, у затвореном простору, тако да глумцу значи ово као један тренинг што се тиче концентracије, када се чују многи гласови околу и музика у даљини онда морате да се истренирате просто да то не чујете, да се ослањате само на партнера, да будете јако концентрисани. Тако да, колико је тешко било играти, толико је било и лепо и награда је утолико већа овај аплауз на крају. Мој је утисак да нас је публика помно пратила. Врло смо кратко у Херцег Новом али ја се надам и будућој сарадњи и надам се да ће нас идуће године дочекати опет нешто тако, да ћемо имати више времена за разгледање града и праћење културних дешавања.

27.07. петак

ПАНОРАМА - ЈЕДИНСТВО (Приштина) и промоција монографије **БОГОРОДИЦА ЉЕВИШКА** аутора **Драге Панић** и **Гордане Бабић** и публици на Тргу од књиге су донијели сјај љевишких фресака, увјерљив, снажан, ванвременски...

Владика рашко призренски Артемије

УТАМНИЧЕНА НЕБЕСКА ЉЕПОТА

Посебно се осећам почаствован што сам вечерас овде са вама на „Тргу од књиге“ са љубитељима књиге. Разлог нашег доласка је промоција новог, трећег издања монографије „Богородица Љевишка“. Ја долазим управо са Косова и из Призрена, јер јуче сам био у Призрену поводом празника Светог арханђела Гаврила и славе манастира Светих арханђела у Призрену. Долазећи отуда ја преносим свима вама овде благослов наших светиња косовско-метохијских, мирис косовских божура и поздрав сиротиње-раје, која и даље опстаје и истрајава на нашим светим косовско-метохијским просторима.

Вечерас није тема да говоримо о Косову и Метохији и о пострадању нашега народа у задњих, не само осам година, него у задњих неколико стотина година; о томе су многе књиге написане, многе промоције одржане, многе песме испеване-што вама није непознато. Вечерас је тема управо ова књига, монографија „Богородице Љевишке“. О тој књизи са њене уметничке стране треба да говоре сами издавачи и људи који су од струке и науке, упућени и посвећени лепоти Богородице Љевишке. У овом издању све је остало исто као и у ранијим издањима, сем саме цркве. Ту су се ствари много измениле после трагичних догађања у задњих осам година на Косову и Метохији, што захтева да ово издање буде допуњено још једним поглављем, пострадањем и скрнављењем цркве Богородице Љевишке од стане шиптарских злочинаца и екстремиста у небивалом мартовском погрому 2004. године, под влашћу УМНИК-а и заштитом, под знацима навода КФОР-а. И овога пута, као и раније кроз сву своју историју, Љевишка је симболизовала тешку судбину српскога народа на Косову и Метохији, па и шире.

Да би схватили размере савремене трагедије неопходно је макар и летимично подсетити се и погледати ранија збивања са, и око, Богородице Љевишке. И поред свих историјских бура и олуја кроз које је вековима пролазио српски народ и српска православна црква, сачуван је у царском граду Призрену верни сведок свих пострадања и полома који су, попут градоносних облака, повремено надкриљивали целу Србију а посебно косово и Метохију, почев од оне прве, чувене и славне косовске битке 1389. године, па све до данас. Тај сведок, иако са вековним ранама на себи траје и данас, сведочи свима који имају очи да виде, уши да чују и срце да разумеју његове речи и његову поруку.

Тај сведок није нико други до храм цркве Богородице Љевишке, задужбине Стефана Уроша другог, краља Милутина, који ју је подигао 1306 – 1307. године на темељима старе хришћанске богомоље. Богородица Љевишка је једина градска црква на Косову и Метохији сачувана из средњег века која и до данас представља прави драгуљ међу Немањинским задужбинама. Љевишка је, као и цео српски народ, имала тешку и мученичку историју. Некада је била резиденцијална црква црква призренских епископа и доцније митрополита, и својом лепотом, како у архитектури тако и у фрескопису, пленила и очаравала сваког посетиоца, било да је домаћи или странац, хришћанин или иноверац, о чему сведочи запис на арапском језику персијског путописца и песника Хафиза исписан у спољашњој припрати храма која гласи: „Зеница ока мога гнездо је лепоти твојој“. Ипак, те лепота Љевишке није била толико снажна за разне освајаче и окупаторе са варварским инстинктима, да заустави и да не насрћу на њу. Тако је Љевишка као најстарија и највреднија призренска црква под турском окупацијом преобраћена у џамију, негде средином осамнаестог века. На основу историјских чињеница и записа на богослужбеним књигама, извесно је да се 1756. године у цркви није више чуло хришћанско појање. Постоји претпоставка да је црква могла бити преобраћена у џамију ускоро по заузимању Призрена од стране турака 1455. године. По претварању цркве у џамију турци су је звали Стара џамија или Џума џамија, пошто се у њој клањало петком. Због тога је временом ову цркву посвећену успењу Пресвете Богородице и хришћанско становништво стало називати Света Петка, заборављајући чак и њеног првог патрона. Тек по ослобађању призрена 1912. године, џамија је поново постала православна, хришћанска богомоља а 1923. године са звоника је уклоњено дозидано, муслиманско минаре. После другог светског рата 1950-те до 53-ће обављеним конзерваторским и рестаураторским радовима, враћен је цркви њен некадашњи изглед. И поред тога постојеће у Призрену Саборне цркве Светог Ђорђа и десетак мањих цркава у српској поткрајаји, и у Богородици Љевишкој се повремено служило богослужење, и то за празник Успенија Пресвете Богородице и на дан Свете Петке. Тада су се под њеним прекрасним сводовима, док су са зидова посматрали ликови светитеља, окупљали православни Срби из Призрена и околине, и брујало умилно појање ученика Призренске богословије Светих Ђирила и Методија.

Та благочестива традиција је прекинута јуна месеца 1999. године, прогоном и поломом призренских Срба. Више није имао ко да долази у Љевишку, па ни остале призренске цркве; остао је само да светли манастир Светих Архангела са својим монасима. После доласка немачког КФОР-а црква је закључана и опасана бодљикавом жицом. КФОР је пружао једно време, макар физичку, заштиту призренским светињама до марта 2004. године. А тада је затајио и предао их, као и оно мало преосталих Срба у Призрену на немилост, јер милости није било, шиптарским злочинцима, који ништа усправно што је српско и православно нису оставили. Погром на целом Косову и Метохији, и посебно у Призрену, био је стравичан, како над недужним и незаштићеним народом, тако и над нашим светињама.

Све су оне спаљене, оштећене и оскрнављене, међу њима и Богородица Љевишка. Црква је запаљена изнутра, олтарски простор је оскрнављен а часна трпеза разбијена у комаде. Фреске – ремек дело чувених мајстора Николе и Астрафа, претрпеле су велика оштећења; поцрнеле су од дима аутомобилских гума које су унутар цркве паљене, а неке су и физичким дејством злочиначке руке уништаване, као што је чувена фреска Богородице из 13. века на јужном стубу.

Црква је сада окована металним вратима и прозорима, и опасана бодљикавом жицом. У њу се не може ући без посебног заказивања код команде КФОР-а, могуће је само до ње доћи уз обавезну пратњу УНМИК полиције, и погледом је помиловати споља, где се још њена јединствена лепота огледа. Тако је та лепота небеска утамничена на почетку трећег миленијума хришћанства у модерној, демократској и напредној Европи.

Кад ће Богородица Љевишка поново пропојати, кад ће у њој замирисати благи мирис тамјана и осветлити је лелујави пламичак кандила и воштаница, тешко је предвидети. Али, вера нам говори да ће тај дан доћи; ко ће га дочекати божија је тајна, наша је молитва свемогућем Богу да то буде што пре.

Амин, боже дај!

27.07. петак

Репортаже Зорана Влашковића сабране у књизи ЖИВОТ ИЗА ЖИЦЕ, одраз су стварног стања на Космету, али колико год болне и истините толико испуњене надом да се опстане на том простору... На представљању на Тргу од књиге уз аутора говорили су Светозар Влаховић, директор „Јединства“ и Желидраг Никчевић, књижевни критичар...

Светозар ВЛАХОВИЋ

....Мој задатак је да вам само у неколико реченица представим наше новинско-издавачко предузеће које је 60 година у оном информативном основном свом постојању, један од најстаријих листова у земљи, у Србији, после „Политике“ сигурно најстарији. Ми још опстајемо управо захваљујући подршци Владе Србије, захваљујући органима власти републике Србије на Косову и Метохији, захваљујући вама драги читаоци и многима који су сада на овим просторима а потекли су из наше средине, то јест из Косова и Метохије одакле потичу, практично, готово сви Срби.

Ми смо у нашој великој продукцији дугој преко 40 година имали много издања, али сва су она слична на свој начин, а посебна баш по својој трагедији коју преносимо на неки начин можда и овом књигом господина Зорана Влашковића, врсног новинара, публицисте, човека који је увек присутан на местима, на терену и у времену када се догађају ове ствари о којима говори његова књига. У техничком смислу то и није права књига, то је више збирка репортажа која говори о једној ситуацији која траје већ толико дуго да би могла бити и више него хроника о једном стању које је

неприхваћено и непојмљиво за било који део света а не за онај најсјајнији у цивилизацијском смислу на Балкану. Ми имамо много примера злодела над нашим народом, али ово страдање траје превише дуго и на такав начин, на какав - то књига казује само фрагментарно, страдање је много дубље и много теже, упркос присуства готово на сваког Србина по једног официра, војника КФОР-овца или неког од УНМИК полиције; а опет знате шта се све дешава нашем народу. Наравно, Богу хвала, уз нас је увек српска православна црква, уз нас је, најзад, и српска држава и верујем многи слободни и мислећи људи света. Али, мало је то за један велики преокрет и за нешто што се нама тамо дешава. Ми се плашимо да је то једна општа појава која није нама никако наклоњена, а у књизи Влашковића она је на неколико места јако апострофирана, не из његове жеље да допуни, открије или сензуалистички представи било какву ситуацију, већ из једноставне потребе човека који је врсни професионалац и увек присутан на тим теренима, да каже и покаже, да ослика, нацрта, напише оно што се у тим тренутцима тамо дешавало.

Значај ове књиге јесте не само у том фактору који говори више о историјским непобитним чињеницама, већ и у његовој непристрасности у његовој правој, професионалној новинарској опредељености да одвоји било какав коментар од чињеница; он то управо ради тако-готово непристрасно. Не би се могло рећи да је у овом тренутку упао у замку било какве патетике, али не може се од њега ни тражити нешто што је ван његових моћи, да одагна од себе сваку емоцију и да нестане из њега и онај основ што чини сваког човека, а то је патриотизам.

Влашкалић је у том погледу један врсни новинар који је користио сваку ситуацију, сваки моменат и увек је био на тим местима на којима сада, читајући ову његову књигу, можемо осведочити шта се то дешавало у тим тренуцима када ни наоружани КФОР-ови војници, када УНМИК-ова полиција, и такозвана косовска полиција, увек са закашњењем, намерно или из неких других разлога, закасни, а Влашкалић је увек ту, први прави новинар, концизан, прецизан и коректан.

Могу рећи да ми је велико задовољство да колега Влашкалић ради са нама у „Јединству“ већ више од две деценије, да је врсни и познати новинар и у оквирима некадашње Југославије а сада и државе Србије, ради и као дописник, наравно, за угледне листове који су, ако се тако може рећи, непристрасни.

Влашковић је направио једну књигу која је само део његовог огромног рада на ширњу истине о страдању и патњама српског народа на Косову и Метохији...он је једна врста новинара који је у овом модерном свету ипак одскочио по томе што је одвојио своје лично осећање од стварности која је толико била опхрвана многим тешким догађајима да је то било практично, за друге и за многе, готово немогуће. У томе је и величина његовог сведочења јер је то сведочење које је непристрасно, које је аутентично и језик ове књиге је концизан, његов стил је непатетичан, без реваншизма, он је једноставно представио једну јако тешку ситуацију коју је тог тренутка кад је било који човек доживи, имала и неке друге карактеристике. Влашковић се ограничио само на новинарски опис те целе

ситуације, а када се сви ти описи саберу и његове бројне репортаже, онда се добије књига коју вам топло препоручујем.

Зоран ВЛАШКОВИЋ

КЊИГА КАО СЛИКА СТАРДАЊА

...Када се говори о овој књизи треба рећи да је то збирка репортерских записа из тридесетак места на Косову и Метохији која упечатљиво говоре о том наметнутом, понижавајућем положају Срба, у којима се живи са страхом, срепњом, страдањима а која су присутна и дан данас.

У књизи су садржани и репортерски записи из манастира у којима је остало монашко братство и сестринство у најтежем периоду, заједно са црквом која је увек била уз народ. Ту су репортаже о Високим Дечанима, Пећкој Патријаршији, Светим Архангелима и још многим другима где је остало монашко братство и сестринство.

Рећи ћу неке бројке, податке, чињенице које се нажалост уклапају у ту суморну слику наметнутог српског страдања, које траје и данас. Пре свега, од 99-те године, првог егзодуса срба до другог егзодуса срба 17. и 18. марта са Косова срби су протерани из више од 430 места. Само из две општине од укупно тридесет на Косову, није било очишћених српских места, и то из општине Звечани и општине Лепосавић на северу Косова. У свим општинама је било тих места која су потпуно очишћена. Тако данас поједине општине немају ни једног србина, ни у једном општинском месту, а поједини градови су остали са само пар српских породица које живе у потпуном окружењу албанаца и без апсолутне безбедности и слободе кретања. Тако данас срба нема у јужном делу Косовске Митровице, апсолутно их нема у Вучитрну, нема их у Качанику, у Глоговцу, Малишеву, Ђаковици, Дечанима и још многим другим местима. У појединим општинама Срби су остали у незнатном броју. Тако данас у Приштини која је бројала 40.000 Срба има их само 90-так, у Призрену данас живи само један Србин, у Пећи до прошле године није било Срба, вратило се прошле и ове године 13-14 носиоца домаћинства. Тако је и у варошици Клина где се вратило прошле године тек 28 носиоца домаћинства.

Повратка на Косову нема из једног јединог разлога: слобода и безбедност не постоје за Србе, они су за њих прецртани у овој јужној српској покрајини. Када се говори о том положају, о том наметнутом српском страдању, још теже пада чињеница да до сада у историји Уједињених нација никада и нигде се није догодио егзодус такве величине протеривања једног народа са сопствене територије, а пред толиким очима апсолутно из целог света.

Пре свега, овде је између 99-те и 2004-те године било 44.000 војника КФОР-а из 39 земаља, било је 10.000 полицајаца УНМИК-а из 53 земље, било је 10.000 УНМИК-ових радника у администрацији из више од 90 земаља и представника из 130 земаља света, који су гледали, видели,

доживели тај прогон, то етничко чишћење Срба а апсурдно је да ништа нису предузели, нису можда ни хтели ни желели да зауставе то етничко чишћење. Апсурд је и то што се то догодило пред очима једне највише правне организације у свету - Уједињених нација и, каквог ли апсурда и највећег и најјачег војног савеза НАТО-а....

И у овом тешком периоду када је на Косову извесна само неизвесност, питање је шта и како ће бити са Косовом; то се сви ми питамо. А на Косову је преостало још око 125 до 130 хиљада Срба, 60 хиљада их живи у четири српске општине на северу Косова а остали број је у такозваним енклавама, или јужно од Ибра. Сада се одлучује о том статусу за који ми верујемо да ће и даље бити у саставу Србије.

Када смо прошле године питали једног монаха у Високим Дечанима шта очекују и како виде решење питања статуса Косова, тај монах нам је кратко рекао: „Док су кључеви Светих Архангела, Високих Дечана, Пећке Патријаршије и Грачанице у рукама Срба, и Косово ће бити српско“. И ми верујемо да ће тако бити.

РИЈЕЧ КРИТИКЕ:

Желидраг НИКЧЕВИЋ

СВЈЕДОЧАНСТВО КОСМЕТСКЕ ГОЛГОТЕ

Много је наших људи од пера и медија, па и приличан број добронамјерних, правдољубивих странаца, покушавало да у овом периоду укаже на један заиста по свему епохални скандал, на чињеницу да се пред очима европске и свјетске јавности одвија систематски прогон једног народа, да се плански ликвидирају његове, то јест хришћанске, православне светиње, и да се преосталим припадницима тог народа свакодневни живот на све могуће начине чини неподношљивим, а да притом – на глобалној политичкој равни – читав подухват буде окарактерисан, крајње цинично, и крајње безосјећајно, као успостављање некаквих стандарда који ће довести до некаквог статуса, и тако даље, и тако све даље – док траје ова неупоредива савремена голгота.

Понајвише је на том плану свједочења о патњи и неправди, наравно, учинила наша црква, Српска православна, као што је њено свештенство и иначе, свих ових година, без остатка посвећено ублажавању несреће, солидарности и конкретној бризи за судбину тих људи чија је једина кривица што су Срби и што желе да остану на својој земљи, у својим домовима.

Има, међутим, у овој трагичној причи дивних примјера из најразличитих професија, међу њима и новинарске, кад људи практично читав живот посвете том тешком свједочењу истине, са вјером да оно није узалудно. Па и да јесте узалудно, опет га морамо понудити свијету, дугујемо то и себи, и генерацијама које долазе.

Зоран Влашковић, дугогодишњи новинар „Јединства“, аутор је читавог низа дирљивих и упечатљивих репортажа са терена, које су се сада нашле под овим заједничким насловом „Живот иза жице“.

Пишући и компоњујући ову књигу, Влашковић баш ништа није импровизовао, није чинио ништа специјално, може се рећи да у професионалном смислу није предузимао никакве експерименте, него се у најједноставнијем људском смислу приближио онима који страдају, забиљежио њихова потресна свједочења и сада је то пред нама, као документ изузетне снаге и непорециве вјеродостојности.

Оно што мени изгледа као посебно значајно, оно по чему овај трауматични записник превазилази сличне књиге, то је управо његова крајња сажетост, тај болни минимализам – кад се у неколико реченица оцртава читав тај сурови пејзаж, и онај спољашњи и онај унутрашњи, душевни, кад људи крајње шкрто а опет крајње прецизно дефинишу тај страшни егзистенцијални мањак, кад нема скоро ничега, а треба не само живјети, него и сачувати наду за читав један народ, који је клонуо и можда се последњим снагама бори за опстанак.

Рекао сам – читав народ, читав српски народ – и ту бих нагласио још једну важну поруку ове књиге, можда ненамјеравану, али се она ипак лако чита из сваког њеног реда.

Наиме, док се на Косову и Метохији одвија та свакодневна судбинска драма, са потпуно трагичним обрисима и перипетијама, у осталим дјеловима истог тог српског народа као да траје нека колективна хипноза, као да људи уопште нису свјесни истовремености заједничке националне судбине, и Влашковићев продор у реално чини ми се има и тај смисао, да нас прилично сурово опомене на опасност заборављава.

Он иде из села у село, из једне напуштене улицице у другу, од куће до куће, од срушеног до запаљеног храма, и биљежи те локалне координате несреће – било нас је хиљаду, сад ни триста, овдје остало педесет, и то је напредак, а овдје имамо пет беба за пет година.

Одавде донде не може нико проћи, ни болесник, ни ђак, без пратње транспортера. Овдје баш нико из Београда није дошао, али ваљда ће се неко и нас сјетити...

И тако, од једног свједочанства до другог, да остане записано како је било, и како се ко држао.

Језик ових репортажа, рекао сам, ништа не уљепшава, потпуно је реалистичан, и ако то понекад звучи патетично, или као нека уобичајена новинска фраза, и то је доказ да имамо посла са трагедијом чијој величини није дорастао никакав медиј.

А оно чему ми најжалост изгледа да нисмо дорасли, то су фантастична српска имена која биљежи ова књига, имена људи и насеља, имена која признајмо да нисмо довољно познавали, или да их нисмо довољно вољели....

27.07. петак

Последњу књигу есеја Јосифа Бродског **ТУГА И РАЗУМ** на Тргу од књиге су представили **Неда Николић-Бобић**, преводилац и **Гојко Божовић**, књижевни критичар.

Гојко БОЖОВИЋ

САМОПРЕПОЗНАВАЊЕ КРОЗ ПОЕЗИЈУ

Одавно нисам читао једну књигу са више задовољства, него што сам читао књигу есеја „Туга и разум“ Јосифа Бродског, и то задовољство није само задовољство професионалног читаоца него, заправо, задовољство које је изван сваког интереса, чисто уживање и препуштање самом тексту, једној луцидној аналитичкој мисли, која нас заправо води према озбиљним и све озбиљнијим питањима.

У есејима Јосифа Бродског и оним скупљеним у књизи „Туга и разум“, и оним које смо раније читали у периодици, у преводима или пак скупљеним у одређене изборе из есејистичке мисли Јосифа Бродског ми смо могли да препознамо ту врсту аналитичке носталгије, аналитичке луцидности, ту врсту усресређености на питање историје и питање поезије, па питање неколико изузетних песничких искустава које долазе из различитих традиција, различитих епоха европске поезије, али сада када читамо есеје из књиге „Туга и разум“ последње есејистичке колекције коју је написао Јосиф Бродски, можемо заправо да видимо сам исход једне несвакидашње авантуре која је и песничка и есејистичка и егзистенцијална, и можемо заправо да видимо са којом снагом Бродски сведочи о себи и о другима, говорећи и о себи помало као да говори о некоме другоме.

И сам наслов ове књиге уопште није случајан. Могли смо да се осведочимо и читањем других књига Јосифа Бродског да заправо ту постоји један неупоредив начин на који он сједињује оно што нам обично остаје растављено и оно што нам обично делује као неповезиво. На једној страни та врста меланхолије којом проговарају и стихови Јосифа Бродског, не само његови есеји, не само они стихови у којима се говори о грчкој цркви у Лењинграду које одавно нема, него и његови есеји у којима говори о најбољим изразима руске песничке традиције. А на другој страни, када говори о ономе што јесте пустошна сила историје, о њеним драматичним објавама, о оним часовима у којима нихилизам закриљује све видике и заправо видимо да Бродски јесте рационални мислилац који успева да каже важну, разумну реч и који успева да, у пркос слојевима и таласима меланхолије у свом говору, казује о стварима одређено и јасно, недвосмислено и са јасним аналитичким учинцима.

Мени се чини да су есеји Јосифа Бродског баш узбудљиви управо због тог јединства онога што јесте туга и онога што јесте разум, онога што јесте меланхолија потврђена аутентичним искуством, аутентичним животом и онога што јесте разум потврђен у свим текстовима овога есејисте, потврђен,

дакле, оним часовима када он говори о својим стиховима или о стиховима који заправо јесу његова песничка традиција.

Јосиф Бродски, и можда то јесте заправо прави разлог задовољства док се чита књига „Туга и разум“, на необичан начин казује о поезији, поготово је тај начин необичан у данашњем времену када се о поезији говори ретко, када се говори мало, помало нехајно и без неких великих очекивања. Приступ Бродског је потпуно другачији. Он заправо говори о поезији, не као једном од неколико важних питања, он о поезији говори као о судбинском питању једне егзистенције, као о судбинском исходу једног мишљења о стварном животу, као нужном улогу да би се та егзистенција показала достојанственом и да би се, заправо, човек самопрепознао у свету који иначе остаје иза сваког рационалног објашњења. И поезија за Бродског јесте тај медиј, јесте тај облик говора, јесте тај срећно изабрани начин да се буде у миру са собом, пре него што би се било у миру са светом, и поезија јесте онај исход према коме нас води његово животно искуство, његови сусрети са песничком традицијом или његови сусрети са великим питањима који припадају говору о историји; када нам говори о неком драматичном часу из свога детињства, о неком меланхоличном тренутку властитог одрастања, о неком часу у коме је морао да једну земљу напусти и замени другом, о неком часу када је морао да из језика свог одрастања и своје књижевности оде у језик који ће постати између осталог и језик његове есејистике Бродски заправо све време говори о својој поезији и о томе колико је егзистенција нужен услов да би његови стихови били управо такви какви су, на крају, уобличени и какве их ми данас препознајемо као велико песничко искуство двадесетог века.

У књизи есеја „Туга и разум“ могло би се препознати неколико целина. На једној страни били би аутобиографски есеји, они у којима Јосиф Бродски говори најрадије и најчешће о свом одрастању, о детињству у граду који Јосиф памти трагове рата и памти ожиљке и рата који је минуо, али још увек се чују његови одјечи и идеологије која је свеprisутна и која је заповјест и једини облик живота у доба детињства, дечаштва и младости Јосифа Бродског. У тим есејима ми заправо препознајемо праве прозне медаљоне, оне тренутке у којима видимо да Бродски није само песник са једним јаким симболичким значењима, са необичним метафоричким склоповима, него заправо јесте и аутентичан есејиста, аутентичан приповедач у коме заправо видимо да есејистички говор јесте на најближи и најдубљи начин саображен, спојен са оним што јесте приповедачки говор, а знамо да приповедаче пре и после свега, препознајемо у детаљима, у тим тренутцима који имају јаку симболичку носивост. И управо у аутобиографским есејима Јосифа Бродског видимо како он бира те мале, сеновите, скривене детаље и просторе, говори нам о искуствима које обично остају неизговорена, која остају предмет табуа-замрачења а напротив Бродски говори управо о томе, о тим тачкама које јесу биле трауматичне у његовом одрастању, али су то заправо били оно тренутци у којима је он израстао у целовиту фигуру и стицао једно искуство које ће бити незамењиво у формирању једне необичне, самосвојне песничке личности.

Дуги циклус есеја које бисмо могли да препознамо у књизи „Туга и разум“ јесу они есеји у којима Јосиф Бродски говори о песницима важним за његово читалачко искуство. Неколико је таквих песника у овој књизи, то су песници из различитих песничких традиција, различитих језика и различитих епоха у историји поезије од Хорација преко Рилкеа до Стивена Спиндера или рецимо Роберта Фроста. И ти есеји писани су заправо у оној традицији есеја коју знамо од раније, асеја у којима Јосиф Бродски говори, рецимо о Манделштаму, или Цветајевој, или Ахматовој....У есејима о песницима које он необично цени, који су му важни за једну врсту формирања и сопственог песничког израза, једну врсту самопотврђивања и самоперцепције сопствене позиције у историји поезије, Јосиф Бродски је заправо покушао да препозна оне кључне узроке који стоје иза стихова које он толико цени, које је у разним приликама у својим есејима наводио. И он заправо не анализира само песме, само стихове као коначни облик, него покушава да утврди фазе кроз које су ти песници дошли до тих стихова као коначног уобличења.

Посебан циклус есеја у овој књизи представљале би беседе и писма које је Јосиф Бродски у конкретним поводима, у конкретним приликама написао и упућивао својим слушаоцима у приликама од којих неке подсећају на ову овде, вечерас. То су рецимо, она његова беседа изречена у прилици додељивања Нобелове награде за поезију, потом ништа мање значајан повод који је он назвао Стокхолмском беседом, заправо јуедном пригодном беседом изреченом на банкету у Стокхолму дан после доделе Нобелове награде за књижевност, потом је то рецимо један врло важан говор на сајму књига у Торину, када говори о томе зашто је важно читати књиге и која је корист од читања књига, и како заправо књиге треба читати. Ту је једно необично, врло иронично, врло духовито, врло луцидно писмо, које је он написао поводом једног говора Вацлава Хавела-тај текст је насловио као „Писмо председнику“ и у том тексту заправо можемо да видимо, не само Бродског као песника, него можемо да висимо Бродског као друштвену фигуру, као ангажованог интелектуалца; заправо у том писму које јесте једна врста расправе са Хавелом и са његовим преовлађујућим ставовима после „плишане револуције“ можемо да читамо како Бродски цело време оповргава основне ставове од којих је полазио Хавел верујући да је после пада Берлинског зида и у Европи, као и на другим тачкама света дошао крај историје, како је завршена једна идеологија и са тим крајем те идеологије, како више нема тоталитарних изазова, нема идеолошких претњи, нема идеолошких опасности и како напосто можемо да се вратимо својим пословима а да друштвене активности препустимо другима и да имамо потпуно поверење у политичку класу која постоји на јавној сцени. Насупрот томе Јосиф Бродски луцидно примећује како су заправо идеологије још живе, како ниједну идеологију не можемо сматрати завршеном, исцрпљеном, замрлом, како се тоталитарни изазови под различитим именима, у различитим идеолошким формама непрестано обнављају, објављују пред нама и заправо јесу једна претња која ниједног часа неће умукнути, те да само од наше грађанске одлучности, од наше спремности да раскривамо лица идеологија, са старих или нових, зависи од

тога колико ће друштва у којима живимо бити слободна, колико ће бити затворена, спремна да се суоче са собом и са другима.

И, коначно, мени су у овој књизи есеја „Туга и разум“ посебно важни били они есеји-посебан циклус у овој књизи, у којима Јосиф Бродски говори о великим темама поезије, о тим великим питањима којима се поезија суочава са неким од пресудних искустава за свакодневни живот. Једно такво питање јесте историја, друго такво питање јесте меланхолија, треће такво питање јесте досада. О тим питањима Јосиф Бродски говори сведочећи и о свом искуству; искуству Бродског – грађанина и о искуству Бродског – песника.... Он заправо сведочи о томе колико је поезија важна, колико нас она води према суштинским питањима нашег живота и онда када смо заборавили тај значај, и када превиђамо њен глас, и када нисмо спремни да тај глас послушамо на онај начин који је нужан да би се разумели њени метафорички склопови.

Јосиф Бродски у књизи „Туга и разум“ показује заправо ту врсту луцидности која је неопходна да би се прозрело једно друштвено време да би се казала права реч о властитом животу и оним темама које обично остају прећутане, али заправо он све време овде изговара један велики пледоаје, једну велику апологију посвећену поезији и ми са овом књигом можемо не само да боље разумемо стихове песника о којима је он писао, можемо боље да разумемо велику авантуру која је обележила живот овог песника и есејисте, можемо да видимо велику драму-драму језика, драму егзистенције, драму животног искуства која је испунила његов живот, можемо да видимо велике разлоге који стоје иза његове поезије и велика и мала завештања која су у тој поезији, у тој есејистици уписана. И утолико мислим да је издавачка кућа „Русика“ и Неда Николић Бобић као преводилац и као приређивач ове књиге, одлучила да објави у целини есеје који је последњих година свог живота писао Јосиф Бродски, и утолико мислим да је важније и драгоценије што ће они за неколико наредних месеци или у једној целој години објавити на српском језику сабране есеје Јосифа Бродског... и у том целовитом издању ће се заправо тек видети пуни значај овог великог песника, и несумњиво можемо рећи великог есејисте, једног од најзначајнијих у европској књижевној традицији друге половине двадесетог века.

Неда НИКОЛИЋ БОБИЋ

Ја ћу само да вам испричам како сам се срела први пут са текстом Бродског и како је дошло до идеје да се објави и ова књига, и де се објаве његова сабрана дела.

То је било пре више од двадесет година, први текст Бродског који сам прочитала звао се „Поглед унатраг без гнева“ и био је објављен у „Књижевној речи“ негде 1980-81. године. Ја сам се питала шта је то; да ли је то интервју пошто је ту Бродски износио своје ставове о уметности, о животу, да би касније чула да је то уствари био први интервју који је он дао пошто је био принуђен да напусти Советски Савез да би дошао у Америку,

која до тада уопште није познавала његову поезију. Тако да је он на тај начин врло кондензовано морао себе да представи, у ствари себе да идентификује у тој средини. Тај текст је, уствари, поручила преводилац Милица Николић која је припремала заједно са Миланом Данојлићем његову збирку поезије „Станица у пустињи“ и за моју генерацију која је студирала руски језик али која није изучавала Бродског, појава те књиге и тог текста била је страшно значајна и ми смо од тада почели буквално да трагамо за његовим текстовима.

Пошто књиге есеја још није било ми смо трагали по часописима америчким, по часописима европским и касније руским, тако да смо из њих углавном читали, преводили, објављивали одломке из есеја и његове интервјуе.

И 87-ме Бродски добија Нобелову награду, годину дана касније он стиже у Београд. Тада је изашла ова књига поезије, међутим, није била преведена на српски ниједна његова књига есеја, и онда су ме замолили да од тих интервјуа које сам ја преводила и објављивала, склопим да искомпонујем једну књигу - просто њему за добродошлицу; та књига се звала „Разговори и беседе“, то су три његова велика интервјуа: један о Ани Ахматовој, један је о Венецији и трећи о Њујорку. Пошто је он непосредно пре тога добио Нобелову награду онда сам укључила и ту његову беседу поводом доделе Нобелове награде, и Бродски је био врло задовољан том књигом, иако је она била невелика, и казао је да ће нам дати неограничена права да је проширујемо његовим другим интервјуима, али је само напоменуо да би волео да уместо тих права део новца подаримо манастиру Манасија. Дао нам је, просто, као неку признаницу и потврду да се слаже да ми ту књигу убудуће објављујемо без тражења ауторских права, једино да манастиру Манасија дајемо неки прилог. За време тог боравка Бродског у Београду, било је оно чувено вече у Југословенском драмском позоришту где је он читао своје стихове, где је Стеван Раичковић говорио свој превод његове поезије и ја сам тада имала један кратак сусрет с њим, просто сам хтела мало да поразговарам зато што сам приметила да његови есеји писани на енглеском језику друкчије звуче од верзија писаних на руском.

Ја и моје колеге прво смо преводили са енглеског а кад су касније ти исти есеји били превођени на руски, било да их је преводио он сам или његове колеге из Русије које је он ауторизовао, они су просто мени као читаоцу, као русисти много боље звучали. Пошто се појавила књига есеја „Мање од једног“ коју је он писао на енглеском ја сам га замолила за дозволу да, када будем преводила, ако дотада буду сви ти есеји пребачени на руски, питала сам га да ли могу да га преводим преко посредника што иначе у нашем послу није обичај. Он је рекао: можете, пошто је у овом случају посредник мој матерњи језик.

Та књига се појавила под насловом „Удовољити сенци“ у издању „Дечјих новина“ из Горњег Милановца у библиотеци „Егзил“ и углавном су били преведени текстови са енглеског језика. Међутим, 2000-те године почињу да се појављују сабрана дела Јосифа Бродског на руском језику, досада је изашло седам томова - мислим да ће их бити десет.

У међувремену Јосиф Бродски је, нажалост, умро 1996-те године и две недеље пре смрти је још успео да унесе ауторске исправке у ову књигу „Туга и разум“ и просто сам видела да је он мени толико важан као писац и толико дуго се њиме бавим да сам просто пожелела да и ми овде кренемо са издавањем његових сабраних дела. 2000-те године су, дакле, почела да излазе у Русији и ја сам ову књигу „Туга и разум“ негде до пола превела са енглеског а оног тренутка кад се појавила на руском, ја сам је онда превела са руског, међутим неколико година сам чекала да изађе...и десет година од смрти Бродског 2006-те се нас десет љубитеља руске литературе скупило и основали смо такозвано Удружење грађана, друштво „Русика“ за популарисање и превођење руске књижевности на српски и српске књижевности на руски....Тако је настала идеја о сабраним делима Јосифа Бродског и књига „Туга и разум“ се најзад појавила у преводу са руског, а књигу „Удовилити сенци“ сада смо прерадили, односно поново смо је превели, пошто је она била са енглеског уз дозволу Јосифа Бродског, али ће ићи под насловом „Соба и по“ и изаћи ће крајем августа исто у едицији „Русика“.

До краја године још планирамо књигу „Разговори и беседе“ која сада има једно 400 страна, то су у ствари разговори Јосифа Бродског са Соломоном Волковим, он је музиколог који је живео у Њујорку, његов друг из Русије који је био одушевљен његовим предавањима на Колумбијском универзитету и он је снимао та предавања магнетофоном и тако је интерполирао питања и одговоре да књига има форму дијалога, дијалога у ствари два изгнаника од којих је један музичар и новинар а други је песник.

Идуће године је у плану књига „Водени жиг и други есеји“, иначе један је од најлепших есеја „Водени жиг“ у којем упорно описује своје доласке у Венецију....на крају књиге је казао да му је животна жеља да, ако већ не може да живи у Венецији да једнога дана дође, изнајми собу у којој ће бити у нивоу воде, напише неколико поема и на крају узме „browsing“ и себи просвира главу; да ако већ не може да живи у Венецији, да бар у Венецији умре.

Ту његову жељу су породица и градоначелник Венеције испоштовали. Годину дана после његове смрти, пренешен је на гробље Сан Микеле-једно од најлепших гробља у Венецији....

28.07. субота

ЛА ФОНТЕНОВЕ БАСНЕ, дјечији драмско-музички програм припремили су на иницијативу херцеговског Удружења пријатеља француске културе, умјетности, језика и образовања, НВО Авенир полазници њихове петнаестодневне радионице подржавајући тако и основну дјелатност Удружења . Међу бројном публиком која је са симпатијама на почетку, а на крају и с нескривеним одушевљењем пропратила овај програм био је и амбасадор Француске у Црној Гори Ив Барели...

28.07. субота

ПОРТРЕТ ПЈЕСНИКА СА ПРОЗНИМ ПИСЦЕМ У ПОЗАДИНИ други роман **Илије Лакушића**, промовисао је на Тргу од књиге **Желидраг Никчевић**, а аутор је поштујући одређење из наслова романа, одабрао да се сајамској публици представи казујући своје стихове ...

РИЈЕЧ КРИТИКЕ
Желидраг НИКЧЕВИЋ

Овај је писац, треба то рећи на самом почетку, један од оних који се заиста труде да забаве читаоце, без обзира у ком жанру обављају тај свој посао, и један од оних којима то полази од руке, јер су довољно духовити, а истовремено довољно одмјерени да тим хумором не претјерају и не покваре све остало.

Укратко, имамо пред собом једног изразито самосвјесног писца и књигу која је очигледно резултат његових размишљања о најтежој теми, о самом смислу књижевног заната, и то после великог искуства: он је, наиме, аутор читавог низа високовреднованих поетских збирки, и свуда је та аутопоетичка нит ако не баш доминантна, а оно веома истакнута.

Е сад, што Лакушићев роман тој веома озбиљној теми прилази на један рекло би се опуштен и несумњиво комичан начин, то је друга ствар – то је прије свега последица опште деградације духовних феномена у нашем друштву, а онда и Лакушићеве спремности, и храбрости, и способности да баш у тој деградацији пронађе занимљиве мотиве приповиједања, да је не прикрива и не мистификује, него да око ње исплете једну мрежу која лови стварност, помало је карикира, али све у свему – дјелује реалистички.

Можда би се то могло рећи и овако. Наша је стварност већ толико искривљена, толико је у њој апсурда и хумора, да би је озбиљан и крут приступ само фалсификовао. А кад јој, попут Лакушића, приступите адекватно, кад на хумор и апсурд узвратите хумором и апсурдом, онда и проза боље функционише.

Илија Лакушић је у нашој јавности познатији као пјесник, и наравно сатиричар. Могу чак рећи, пола у шали пола у збиљи, да сам ја још прије двадесетак година чврсто вјеровао у његов успјех и каријеру. Осјетио сам таленат. Тада, 1987. године, направио сам једну Антологију савременог пјесништва у Црној Гори, и сад мислим доста добру, а наслов сам позајмио баш од Лакушића – Кварење омладине.

Тај сократовски посао, та субверзија коју је он у својим поетским радовима демонстрирао, мени је била важна као неки путоказ – којим правцем би могла да иде савремена поезија у Црној Гори, а да не заврши у некој жабоквечини, са помпезним слављењем углавном измишљене историје и са једним окамењеним, потпуно монотоним завичајним изразом – што се ипак чини ми се десило.

Хоћу да кажем, Лакушић је већ дуго један од оних веома ироничних квариатеља омладине, па ни овај мото из романа „Авај мени, шта ћу постати!“ (из Октоиха првогласника) не треба узимати сасвим озбиљно. То питање је у овом случају реторичко. Он тачно зна шта ће постати, то јест остати.

Рекао сам већ, у сваком жанровском регистру Лакушић ради за читаоца, па тако и овдје, у роману који је доста специфичан по томе што читаоци наваљују на аутора, упадају му у рукопис, то јест у компјутер, са некаквим фантомкама, упозоравају га да пази шта ради, јер, у ствари, кад човјек мало боље размисли: шта је природније од тог њиховог интереса за радњу која им се припрема? Можда би могли и мало културније да тај свој интерес изразе, али живимо у таквим временима, у таквој држави, па су нам такви и читаоци.

Мислим да је Лакушић доста тих метапрозних трикова савладао на трагу онајбољих класика сатиричне прозе – па и то је један од његових трикова, да глуми неупућеност, а у ствари пажљиво прати шта се на том пољу дешава. И ефекти, наравно, не изостају.

Рецимо, читав овај свој подухват, писање романа, он мора да пријави у општини, и онда плаћа различите таксе,

Јутрос сам поранио и отишао у МУП ЦГ (Митрополију унутрашњих послова Црне Горе) и ви тачно видите како апсурдна ствар постаје реалистична, видите како се све то што је наопако у ствари одлучно слаже са нашом збиљом, одлично се уклапа, и пратите тај његов бизнис као да вам је комшија, и надате се да ће пропасти. Па и јесте овај књижевни бизнис на неки начин пропао, писца су на крају из Фабуне избацили на улицу, али књига је ту, као неки опет апсурдни вишак, не зна се тачно ни о чему је, ни зашто је написана, а добра.

Сам наслов књиге „Портрет пјесника са прозним писцем у позадини“ јесте нека врста поетичког лајтмотива, који би заслуживао посебну пажњу. Лакушић, чини ми се, ту читавом дужином рукописа провлачи и неке своје доста озбиљне медитације на тему односа стиха и прозе, као да му је на врх пера био неки есеј, па је и њега уклопио у овај постмодерни ковитлац. Такође, читав низ ефектних афоризама, и неколико пјесама – не знам да ли је за све то платио оне таксе у општини, али има шта да се чита, за свакога се нађе понешто. Није то као у такозваној високој умјетности. По једној дефиницији, проза је у ствари поезија која је засукала рукаве и бацила се на посао.

Ево како то изгледа код Лакушића. Један читалац тврди да је прочитао читаву антологију свјетске поезије, а није наишао ни на какав догађај. Све му досадно. Сјетио сам се сличне приче Бране Петровића, који се такође залагао за обичне људе и њихов свакодневни живот, насупрот високој метафизици. Ево, каже Брана, на пример тај Његош. Сви га хвале, а какве од тога ја имам користи. Само јунашто и мудровање. У читавом „Горском вијенцу“ нема ко да ти испегла кошуљу!

УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ

Када је у питању организација Трга од књиге, мислим да је кључна ствар одбир најбоље локације на којој се сабира културолошка и историјска енергија Херцег Новог. Навно да је веома практично и значајно да је Трг од књиге мјесто високе туристичке фреквенције што гарантује високу посјећеност Сајма и књижевних програма који се у овом термину дешавају. Хоћу да кажем како укупни амбијент овог дијела града, обogaћен широким избором књиге и књижевних програма доноси својеврстан културни доживљај који би могао ићи према томе да буде најзначајнија књижевна и књижна манифестација у Црној Гори. Проширењем на музичке и можда ликовне програме, који би био семент укупне сцене, Трг би могао да се дубље „ухвати“ и за улице старог града и живота у њему.

Убијеђен сам да би активније учешће удружења књижевника Црне Горе, као што је то некада било, дало нову димензију укупној организацији и концепцији Трга од књиге. Уосталом, Удружење је било један од оснивача и творца сајма од самог почетка, нарочито у вријеме док је носио назив "Отворена књига" којем сам ја, узгред буди речено, дао то име

Илија Лакушић, председник УКЦГ

28.07. субота

НАГРАДЕ „ТРГА ОД КЊИГЕ“

Проф. Ратко ПАВЛОВИЋ, члан Жирија

САГЛАСНО О НАЈБОЉИМА

Исказујемо искрену ријеч захвалности свим учесницима, посвећеницима књиге, какви су издавачи који у неизмјерно тешким условима, истрајавају да књигу као преносиоца и сабиратеља духовности, творе.

Пред члановима жирија је био доста тежак и деликатан посао јер су се нашли пред обиљем вриједних дјела. Радили су појединачно и тимски, и на крају постигли потпуну сагласност у свему о чему су одлучивали и одлучили.

За издавачки подухват награђени су:

„Богородица Љевишка“, издање „Панорама“ Приштина и „Српска књижевна задруга“ Београд 2007. године, аутора Драге Панић и Гордане Бабић, са благословом Владике Артемија рашко призренског. У неко далеко вријеме када је Мухамед други, освајач цариграда покорио више градова, а међу њима и Призрен, у цркву Богородице Љевишке ушао је непознати

путник са истока. Засјењен њеном љепотом застао је за тренутак, а затим китњастим апокрифним писмом забиљежио: „Зјеница ока мога теби је гнијездо“. Његово дивљење сјајем љевишког сликарства учени источњак богата духа, са истанчаним осјећајем за лијепо ван времена и простора издигао се изнад обичаја и закона своје земље и своје религије, и узбуђен одао искрено признање правој умјетности. Одао га ријечима умјетника, као отпоздрав непролазној радости. Катедрала љевишка је данас дјеломично срушена, попаљена, опкољена жицом, заточена у једном убогом простору. Ова књига је књига наде, за боље, блиставије вријеме.

„Роман о Лондону“ Милоша Црњанског, издање „ЦИД“ Подгорица 2007. године, бременито предсказање наше савремености, капитално дјело позних пишевих година, излив мудрости горчине живота.

Халил Џубран Сабрана дјела, издање „Паидеиа“ 2006. године, Београд. У овом блиставом избору говори пјесник, сликар и филозоф, говори упечатљиво о љубави, умјетности, људској патњи, болу, природи, љепоти живота. У неправди овога свијета, иза опипљивог, иза облика, иза етера, иза свега скрива се снага природе, милости, њежности и љубави. ... Јер дух прелази из једне форме у другу... душа путује свијетом у потрази за потпуним, испаштајући у садашњости гријехе прошлости... Сабрана дјела Џубрана су излив љепоте и умјетности које никога не остављају равнодушним.

За ликовну опрему награђени су:

„Чојство и јунаштво старих црногораца“ Герхарда Геземана, издавача „Унирекс“-а из Подгорице, 2007. године. Фасцинира ручни рад и опрема књиге, увезана кожа са утиснутим рељефним апликацијама, богато илустрована гравирама и репродукцијама уљаних слика црногорских ратника. Сваки примјерак је рађен ручно са великим стрпљењем и прецизношћу, а израда појединачног комада траје око 12 дана! Дакле, један озбиљан дизајнерски и мануелни рад завријеђује да ова књига буде проглашена за најбоље опремљену књигу на овогодишњем сајму књига.

У конкуренцији најљепше опремљених књига у дјечјој литератури : књига **„Египтологија“**, издавача ријетких и необичних књига „Моно & Манана“ из Београда, 2007. године. У ликовно-креативном смислу ова књига доноси пуно новина, која у форми једног изгубљеног дневника нуди дјечи откривање и један авантуристички приступ тајнама старог Египта. Писац је оставио цртице и упутства као могући истраживач стално голицајући машту у потрази за новим открићима. Она завријеђује да понесе епитет најљепше опремљене књиге на овогодишњем сајму књига у Херцег Новом.

У Жирију „Трга од књиге“ радили су и књижевни критичар Желидраг Никчевић и академски сликар Добривоје Петровић.

28.07. субота

РИЈЕЧ НА ЗАВРШЕТКУ „ТРГА ОД КЊИГЕ“

Раде БОЖОВИЋ, секретар Секретаријата за друшвене дјелатности

Честитам свима награђенима и користим прилику да захвалим свим излагачима што су се потрудили да дођу и да увеличају овај наш сајам, уз жељу да дођу и следеће године, а такође захваљујем се члановима жирија Желидрагу Никчевићу, Ратомиру Павловићу и Добривоју Петровићу, који су врло савјесно и педантно одрадили свој посао.

Вечерас зартварамо корице књиге која се зове „Трг од књиге“ 2007.

Надам се да ће, као и свака прочитана књига, да остави нешто чега ћемо се сјећати.

Надам се да је свако од нас у овој књизи нашао неку своју страницу, нешто ново за себе, нешто што га је заинтригирало.

Надам се да сте провели лијепе тренутке овдје на тргу, уз наше програме.

Надам се, на крају, да ће идуће године бити још боље.

Жеља организатора овога сајма је била да приближи књигу новљанима и њиховим гостима, да суочи лицем у лице издаваче и читаоце. Сигуран сам да ћемо поједине детаље из програма, или неки нови наслов са којима смо се сусрели, памтити дуго. Наравно, свако ће од нас памтити нешто друго, свак је за себе нашао нешто посебно, јер је програм представљања био разноврстан како би задовољио све укусе. Таква је била и понуда на штандовима – богата и разноврсна, тако да су задовољене све сфере интересовања бројних посјетилаца. О томе најбоље говоре и податци о потражњи за књигама.

Организатор се потрудио да изабере квалитетан програм представљања књига, представљена су нова и најтраженија издања, као и дјела која су по нечему специфична, која одурају од просјечности, а све то је остварено у непосредном контакту аутора и читалаца, што у овом амбијенту добија посебну димензију и драж.

Да је организатор остварио погодак најбољи доказ је добра посјећеност свих наших програма, велико интересовање и потражња на продајним штандовима, а посебан квалитет је то што смо примјетили да из вечери у вече је било доста младих и дјеце. Ако смо допринјели да неко од ове популације заволи књигу, сав наш труд је имао смисла и исплатио се.

Херцег Нови гаји култ књиге а најбољи доказ је и ова манифестација са којом се поносимо. Такође, најбољи доказ за то је и наша Јавна установа Градска библиотека која има значајну и завидну колекцију књига, завидан фондус и која се труди да то унаприједи и да што више приближи читаоцима...

28.07. субота

Сасвим у складу са основном идејом Трга од књиге, да се на њему нађе простор за све, био је и финални програм, одличан концерт подгоричког квартета који чине Срђан Булатовић и Дарко Никчевић, гитаристи, Предраг Јанковић - хармоника и редитељ Никола Вукчевић перкусиониста. Они су за концерт под отвореним небом на најљепшем херцегновском тргу, одабрали цез, етно и класичне композиције...

Срђан БУЛАТОВИЋ

Мени је драго, мада понављам ту оцјену што сам коначно свирао на Белависти, на једном предивном тргу који је можда и најљепши трг у Херцег Новом, а посебно ми је драго што сам свирао у оваквом друштву. Част ми је било свирати на Тргу од књиге и са мојим пријатељима, прије свих Дарком Никчевићем, Предрагом Јанковићем и наравно нашим режисером и нмојим другом и пријатељем Николом Вукчевићем.

Видјели сте вечерас амбијент је био предиван, публика је слушала концерт што ми је јако драго. Једноставно, ја сам и желио да то буде нека полуопуштена варијанта, дакле да људи могу да слушају, да су на отвореном, да уживају у музици, тако да сматрам да је то оно право везано за неке љетње догађаје и љетње фестивале. Мене радује, једноставно да људи који воле музику уживају на нашим концертима, то ми је једино битно, то ми је најбитнија ствар да људи дођу и да знају да ће да се опусте на нашем концерту, и да уживају. На „Guitar art“ фестивалу сам у организацији овога пута, растерећенији мало, због тога што је прошлог пута требало и свирати концерт и учествовати у организацији која није једноставна. Међутим, са великим задовољством ћу доћи и уживати у тим данима музике у Херцег Новом, и уживати у амбијентима који град Херцег Нови пружа.

PRESS ПРОМОЦИЈЕ

Милан Тасић, БЕОГРАДСКА КЊИГА

ПУТ У РИЈЕЧИ

Оно на чему смо ове године желели да инсистирамо је едиција „Пут у речи“ по којој смо постали препознатљиви, а то је прва лингвистичка едиција код нас у којој је већ објављено тринаест књига, од којих су неке постале веома познате, добре, и без којих се не може у лингвистичком свету.

И сама та едиција „Пут у речи“ постала је, на изврстан начин, сама по себи знак квалитета. Ту је прва књига објављена 2002. године реч је о књизи Бранка Тошовића „Функционални стилови“, па су онда ишле „Језичке доумице“, то је већ доживело три издања... Затим, ту је можда и најзначајнија књига тог типа која је објављена код нас, то је „Српски језички приручник“. Ту су четири аутора, нажалост само је један жив од њих, ту су

били академик Павле Ивић, академик Митар Пешикан, магистар Бранислав Гргурић – први секретар одбора за стандардизацију српског језика и академик Иван Клајн. Значи најпозванији људи у том тренутку да напишу једну такву књигу. Она је први пут објављена 1991. године као језички приручник РТС и онда смо, после свих промена, и социо-лингвистичких али и промена у језику као норми, објавили то ново инегрално, допуњено, измењено издање које иначе садржи и комплетан речник језичких недоумица професора Ивана Клајна. Та књига је концепцијски савршено урађена од људи који су најпозванији то да напишу и она садржи све, од основа језичке политике и верујте да оно што су тада написали Павле Ивић и Бранислав Гргурић као основе језичке политике и данас слободно сваки српски лингвиста може да потпише, мада ми покушавамо да ставимо неке нове темеље у складу са свим овим што се дешавало, да региструјемо све промене.

Ево и овде у Црној Гори се свакодневно дешавају политичке промене које се неминовно одражавају на језик, односно промене у језику су предходиле тим политичким, тако да се једноставно на нешто мора одреаговати на одређени начин, тако да ће вероватно до краја године постојећи текст у књизи бити замењен. Дакле, то је једна књига која је жива, која се стално допуњује, која траје али чији се онај део најстабилнији, најважнији, неће мењати, то је онај део у коме јесте стабилна норма. Значи, где се норма не промени неће се мењати ниједан део ове књиге. Она је за сва времена, дошла је код нас тако што је била моја омиљена књига док сам био студент на факултету. Верујте ми она не може да замени граматику, не може да замени правопис, али у њој ће човек пронаћи решење за скоро све своје језичке недоумице. Значи, није само за лингвисте већ и за све људе који желе да унапреде своју језичку културу. Да само побројим, ту су књиге академика Милке Ивић „Значења српскохрватског инструментала и њихов развој“-стручна књига, али књига које педесет година није било на тржишту, ми смо је дали као фототипско издање. Ту је књига Света Танасића „Синтаксичке теме“, онда једна изузетно значајна књига Милана Шипке, познатијег сада као аутора „Великог речника страних речи и израза“, то је „Језик и политика“-социо-лингвистичка књига која је наишла на изузетно добар пријем, не само у српској лингвистици већ и у Босни и Херцеговини, у Црној Гори, у Хрватској, јер разматра све оно што нам се десило у протеклих 15-20 година, колико политика утиче на језик и језик на политику...

PRESS ПРОМОЦИЈЕ

Јадранка Дада - КОЈИЋ - „ДВАДЕСТ МИНУТА ЗА Н“

ПОСВЕЂЕНО ЉУБАВИ

Ова књига је мој књижевни првенац, не рачунајући неке песме и текстове који су некада објављивани у средњошколским новинама. Зове се „Двадест минута за Н“, и сам назив није случајан, специфичан је, он

означава неко време разговора између двоје младих који су се срели после дугог низа година на месту рађања њихове прве љубави. Свако од њих је наставио свој животни пут и, ето, игром случаја срели су се и разменили неке старе успомене, догађаје, сећања на неке нежне тренутке и слично.

„За Н“ значи за неког непознатог, некад, негде на било шта што нам је можда, ето, на неки начин непознато. Сматрам да је двадесет минута могло да буде и два дана и две године и два месеца и један тренутак; мислим да се љубав не мери временом које је неко провео са вољеном особом, већ просто снагом осећања којом се одређена особа воли.

Књига својим изгледом, текстом, илустрацијама, о свему томе има неку своју причу. Насловна страна и плава боја са неким фрагментима белог, може да се гледа као с неба на море или као с мора према небу-опет је то нека посебна симболика. На насловној страни је и једна клупа које више нема, та клупа је везана за неке моје лепе тренутке пријатељства и љубави, налазила се некад поред Титове виле-сада су ту никле неке праве виле, зграде и једноставно те клупе више нема. Око ње су шкољке које смо ми некад као клинци поклањали пријатељима за срећу, неким љубавима итд. и ту је један крстић који је опет симбол вере, јер сматрам да је љубав благослов. На последњој страни се налази слика плавог моста, који је опет везан за неке лепе тренутке, види се море, поглед са тог плавог моста је дат као једна од илустрација у самој књизи.

Књига је посвећена љубави јер мислим да нам је љубав у овом тренутку некако највише потребна, због неке трке за послом, за новцем, вечито смо у некаквом стресу, у гужви, журби-просто немамо времена да покажемо љубав вољенима, некад кад кажемо некоме „волим те“ то некако делује клиначки, средњошколски мада не видим да постоји неко време када се љубав не може изразити. И у неким касним годинама свакоме прија да му се каже нежна реч и да се каже реч љубави.

Зато је и сам мото књиге - „Бити вољен је привилегија богова“, то је једна од јеврејских мудрости. Иначе, прича је праћена илустрацијама и свака од њих има свој назив. Иако књига није обимна, има ту неких педестетак страна али чистог текста нема више од тридесет, моји ученици би се вероватно томе обрадовали јер за сваку књигу питају колико страна има. Сад овде кад виде колико их има вероватно ће их потакнути да је и прочитају, али ко чак и ово не може да прочита причу може да прати кроз наслове сегмената приче, или кроз наслове самих илустрација; значи на три начина се може прочитати књига.

Књига је, иначе, посвећена мојој рођеној, правој, личној деци али и мојој школској деци и тако је дато и у наслову на једној од првих страна уз савет да поштују своја и туђа осећања и да се никада не играју њима. Јер, управо, јунаку из ове књиге је то играње осећањима просто пресудило, касније никада није могао да преболи своју највећу љубав и можда је то један од разлога што се он касније и развео...

Кроз књигу сам хтела поручити омладини да се врате неким правим вредностима искрености, лепим осећањима, љубави, пријатељству, поштовању других и себе

Завршила бих уз поруку да је, заиста, благослов и велика привилегија богова и бити вољен и волети, да посебно млади људи уживају у животу сваког тренутка на сваки могући начин....

PRESS ПРОМОЦИЈЕ

Владимир РОГАНОВИЋ, маркетинг менаџер ИК „БЕЛИ ПУТ“

Издавачка кућа Бели Пут је релативно млада издавачка кућа. Постоји од 2005. године, а настала је у жељи да представи нека од најзначајнијих дела класичне и савремене дечје књижевности и литературе за одрасле: сликовнице, илустроване романе за прво самостално читање, романе за тинејџере, даровнице, едукативне књиге, стрип, графичке новеле, кратке приче и романе, поезију...

Мисија Белог Пута јесте непрекидно упознавање читалачке публике са светском литературом највиших књижевних домета и ауторима који имају снагу да надживе време и очаравају генерације; брига о књигама, брига о ауторима који су их стварали и о људима који ће их читати.

За публику у Србији и региону је од великог је значаја то што је ова издавачка кућа обновила стазе стрип издаваштва и у свету одавно заступљен жанр графичке новеле довела пред читаоце. Та делатност Белог Пута нашла се међу десет најзначајнијих културних догађаја у Србији за 2005. годину.

Објављивање капиталних књига започело је у библиотеци **Графичке новеле** где су објављена издања која су означила прекретницу у историји жанра и у начину посматрања дела девете уметности. У овој амбициозно замишљеној библиотеци, појавиле су се књиге из великих, незаобилазних серијала, које код сваког љубитеља стрипа завређују истакнуто место – *Сендмен, Проповедник, Бетмен, 100 метака, Хеллблазер, Град греха*. Можда највећи по обиму стрип икада објављен на српском језику, *Надзирачи* су означили почетак једне епохе у развоју књижевности, не само стрипа.

Поред ове библиотеке у којој је већ објављено десетак књига за сва времена, стрипови са француског говорног подручја представљају се у библиотеци **Интеграли**.

У библиотеку **Стрипови** улазе: сјајан избор најбољих гегова једног од најпопуларнијих ликова свих времена, Хогара Страшног; Конан, непревазиђени Гаша, ремек-дело Фелинија и Манаре *Пут у Тулум* итд.

Дечја књижевност објављује се у библиотекама: *Најлепше сликовнице света, Великани дечје књижевности, Девојчице и дечаци, Зен, Врело, Арт, Пустоловина, Даровнице*.

До сада су објављени неки од незаборавних тинејџерских романа: хит миленијума *Чарли и фабрика чоколаде, Чарли и велико стаклено лифтало, Матилда* – енглеског класика дечје књижевности – Роалда Дала. Затим: *Апсолутно ја, Клариса Бин* (роман), *Ово сам ја, Клариса Бин* (сликовница), *Никада, ама баш никада нећу ни да пробам парадајз* (сликовница) британске ауторке Лорен Чајлд; светски мегахит серијал,

роман о фудбалу *Дивљи дечаци...* Наслови дечје литературе завређују пажњу и када је у питању њихова сазнајна, забавна, креативна, педагошка и васпитна страна и када је у питању врхунска илустрација која увек говори колико и речи. То су књиге које буде креативност, подстичу самосталност, храбре машту и ослобађају ум; исто тако из њих родитељи сазнају пуно и о деци и о родитељству, и сами они се васпитавају, не само деца.

Због свега тога, Бели Пут воли да о својим издањима мисли као о књигама које завређују посебно место и највише полице у личној библиотеци својих читалаца. Стога се пуно пажње посвећује квалитету израде књиге и то није тешко приметити чим се књига узме у руке.

УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ

„Светигора“ Цетиње

Слава богу, на штанду „Светигоре“ је из дана у дан била све већа посјећеност. Нарочито смо задовољни посјетом младе популације која се интересује за духовну литературу, што нас радује. Видимо да међу младима има све више оних који виде прави пут за излазак из ове таме и мрака. Што се тиче сајма могу да кажем да је велика посјећеност и интересовање за књигом, па мислим да је то сајам који је успио. Нажалост, нисмо имали времена да испратимо и програме, али видимо да је културно љето у Херцег Новом активно, сваке вечери су промоције и предавања и то од еминентних стучњака до Владике нашег црногорско приморског и, ево вечерас, Артемија с Косова. И поред жеље да пропратимо све то, немамо могућности, јер смо заузети на штанду; а жао ми је што не можемо да чујемо њихове ријечи.

„ЦИД“ Подгорица

Могу да кажем да је Трг од књиге ове године још бољи него прошле. И ми имамо нова издања, много више је људи, посјетилаца, бољи је програм... Задовољни смо и организацијом, сваке године је све боље и боље, надамо се да ће тако бити и у будуће.

„Лира“ Крагујевац

У сваком случају овај сајам књига у Херцег Новом је врло интересантан, крагујевачка „Лира“ учествује дуго низ година овде. Задовољни смо посетом купаца, јер ипак није лако одвојити нешто новца за куповину књига, када знамо каква је ситуација и људи су дошли на одмор. Али, ипак „Лира“ је задовољна јер продајемо наша издања и то по врло повољним ценама, тако да смо јако задовољни.

Морамо да похвалимо организаторе, стварно овај сајам је, да тако кажем, једно културно зрнце око кога се окупља све што се дешава лети у Херцег Новом. Пре свега, ми као издавачи, јако смо задовољни

организацијом и све је функционисало до сада у најбољем реду, а самим тим, кад имате као ове године много гостију, и нама је много лакше да продајемо књиге; ове године изгледа да је година берићетна што се тиче туризма, тако да је и продаја књига боља него прошле године.

„Унирекс“ Подгорица, Јанко БРАЈКОВИЋ

Добро иде „Тргу од књиге“ и то све мора да обрадује, од издавача и организатора, до учесника у одличним програмима и читалаца, коначно до публике која је из ноћи у ноћ скоро „опсједала“ овај лијепи трг и чинила га центром свих збивања у Херцег Новом. Дакле, оцјена више него прошле године за организацију, програме, посјету... продаја књига могла би бити и боља али када узмемо у обзир све околности па и наш стандард онда чак и тиме можемо бити задовољни.

„Арс либри“ Београд

На овај штанд углавном долазе људи које занимају неке одређене књиге, рецимо Владета Јеротић пошто ова кућа издаје његова дела, али углавном, лепо се продају књиге. Нажалост, нисмо имали времена да пратимо програме, али било их је јако занимљивих... видимо то и по томе што је на овом тргу из вечери у вече све више публике.

„Бесједа“ Бања Лука, Ненад НОВАКОВИЋ

Ја сам од првог сајма у Херцег Новом и мислим да је ове године, што се тиче посјете, организације, програма, све изузетно успјело. Што се тиче интересовања за књиге издавачке куће „Бесједа“ можда је највеће интересовање досада и највише људи је продефиловало поред овог штанда. Ја сам ове године презадовољан зато што имам једну од најпродаванијих књига на овом сајму, имао сам и прошле а имам и ове године, према томе немам ниједног разлога да будем, што се тога дијела тиче-незадовољан; најтраженији је „Office 2007“, а веома вражена и књига „Софијине кћери“ Оливере Доклестић.

Могу само да кажем да докле овај сајам буде на овом простору у Херцег Новом, „Бесједа“ ће долазити. Увијек човјек кад се посматра са стране може нешто да дода; можда би у овом дјелу културног програма понеки програм скратио, али немам неких замјерки. Сајам организују људи који су се већ ухотали, већ знају шта од сајма очекују и шта хоће... Можда бих сугерисао идуће године, пошто овај сајам расте, да организатори поведу још више рачуна о изворним издавачима, јер ипак сајам књига кад се каже, прво подразумјева издаваштво, а онда тек и трговину.

Квалитет програма је на једном високом нивоу којег се не би постидио ни Београдски, Бањалучки или Новосадски сајам. Има чак сајмова који су много већи а немају никаквих културних дешавања, никаквих културних програма.

Још једна сугестија, сајам књиге у Херцег Новом би морао да добије већи значај у средствима информисања у Црној Гори и да буде уцртан „црвеним словима“ ако говоримо о оном календару православног, у туристичкој мапи Црне Горе, а нарочито туристичкој мапи херцегновске и бокопоторске регије из разлога што велики број људи већ полако „штели“ своје годишње одморе према одржавању сајма у Херцег Новом..

УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ УТИСЦИ

Обилазим сајам и управо сам купила „Да Винчијев код“ и „Анђели демони“.Обишла сам све штандове и јако сам задовољна оним што сам видјела.

Јелена, студент биологије

Дјеца су дошла на ред па ћемо сада да гледамо књиге за њих, ми старији можемо да сачекамо. За дјецу су сад бајке актуелне, прије спавања и онда гледамо нешто пригодно за то. Понуда је интересантна у сваком случају, ми очекујемо да можда чак буде нека распродаја последњег дана, али у принципу и цијене нису уопште претјеране.

Ове године чини ми се да су имали мало више разумјевања за саму продају књига, а не само да буде изложба, већ изгледа да им је стало ове године и да продају нешто. Нажалост нисам имао времена да пратим програме, упознат сам са програмима и знам шта се дешава, пратим онако више са стране, нисам активни учесник али мислим да из године у годину ова манифестација добија све бољи и сврсисходнији, да кажем, интерес.

Оливер, музичар

Драго ми је што сам овдје у вашем граду, дошао сам на љетовање и ово ми није први пут. Већ сам трећи пут на сајму књига и ове сам године примјетио да су књиге скупе. Иначе долазим из Добоја, из Републике Српске и једне сам године учествовао овдје на „Андрићевим вечерима“, било нам је тако лијепо и увијек ћу радо да дођем у ваш град.

Добар је избор књига само, понављам за разлику од неких кућа које долазе из Србије књиге су нешто повољније, иначе књига је прилично скупа. Правим компарацију у вези сајма књиге прошле године у Београду гдје је књига била исто тако скупа. Иначе, изузетно добар и богат избор књига а посебно, видим ова енциклопедијска издања из Црне Горе. Видим да је солидан одзив публике с обзиром да су људи мање-више дошли да се одмарају, али ипак имају времена да посвете пажњу књизи, иначе од књиге сви бјеже, неће нико књигу.

Томислав Томић пр.филозофије и социологије и мр.правних наука

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА “ТРГ ОД КЊИГЕ”, 21-28. 07. 2007.

“КЊИГА ЈЕ НАЈМАЊА, А НАЈВЕЋА СТВАР НА СВЕТУ” Горан Петровић

Тек сам стигла и још увек разгледам, али мислим да је доста богат избор, има заиста разноврсних књига. Била сам спречена да пратим програме, први пут сам вечерас на сајму и по броју посјетилаца рекла бих да је са све више него занимљив.

Анђела, пензионер

Супер је, за сваког има понешто. Пратио сам понешто од програма и задивљан сам оним што сам чуо и видео.

Горан, мр. електротехнике

Долазим сваке године на овај сајам књига и сваке године се обрадујем јер је евидентно побољшање, можда мало али га има. Мислим на веће присуство правих издавача, разноврсније програме, бројнију публику, квалитетније наслове. Ово је сигурно добро организациона шема и треба је даље развијати.

Бранка, професор књижевности

Могу рећи да сам прве ноћи скоро залутао на сајам јер сам са Савине кренуо према граду, онда сам видео програме и намерно долазио, од мене имате само похвале, а поштовалац сам књиге и редовни посетилац сајма у Београду. Тамо не стижем на промоције, овде сам слушао са задовољством и Маројевића и Ђирјанићку и Ломпара...

Драган, студент

Организатори Међународног сајма „Трг од књиге, 2007.“

- Општина Херцег – Нови
- ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег – Нови
 - ЈУК Херцег фест
- НВО Књижевна заједница Херцег – Нови

• Генерални спонзор:

Туристичка организација Херцег – Нови

• PRESS служба:

Витка Вујновић

Драгана Влаовић